

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KULTŪRAS UN SOCIĀLĀS ANTROPOLOĢIJAS STUDIJU
PROGRAMMA

**DROŠĪBAS RADĪŠANAS MEHĀNISMI
JAUNIEŠU ĢIMENĒS**

BAKALaura DARBS

Autors: Ruta Beināre

Stud. apl. rb11133

Darba vadītājs: PhD Aivita Putniņa

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbs “Drošības radīšanas mehānismi jauniešu ģimenēs” ir pētījums par jauniešu ģimenēm, kur viens vai abi vecāki ir 18-25 gadu vecumā un audzina vienu vai vairākus bērnus. Tā mērķis ir noskaidrot, kā jauno vecāku ģimenes pašas vērtē savu drošumspēju un kādi drošības radīšanas mehānismi tajās tiek izmantoti. Balstoties uz cilvēkdrošības perspektīvu, pētījuma laikā tika veiktas intervijas ar jauniešiem, lai atbildētu uz pētnieciskajiem jautājumiem, kā jaunie vecāki skaidro labu un jēgpilnu dzīvi, kādi ir jauno vecāku mehānismi, lai sasniegtu vēlamu drošību un kā jaunie vecāki vērtē savas iespējas radīt vēlamos dzīves apstākļus.

Iegūtie pētījuma rezultāti atklāj, ka iespēja radīt neatkarīgu nukleāru ģimeni jaunajiem vecākiem ir galvenais drošības radīšanas mehānisms, ka nozīmīgi jaunizveidotās ģimenes drošības uzturētāji ir arī radnieku tīkla sniegtie resursi. Pētījumā secināts, ka arī draugu loks un publiskā telpa var būt drošības radīšanas mehānismi, bet pašreizējais valsts ieguldījums ģimenes drošībai vērtēts kā nepietiekams un nepiepilda jauno vecāku vēlmes.

Atslēgas vārdi: cilvēkdrošība, jaunieši, jaunie vecāki

ANNOTATION

Bachelor's thesis "Tactics of Security Creation in Young Adult Families" is a research about young adult families, where one or both parents are 18-25 years old and raise one or more children. The aim of this research is to discover how young adult families evaluate their resilience and what tactics of security creation are used. Using the human security perspective interviews with young adults were made to answer the research questions – how young adult parents explain wellbeing and meaningful life, what are security creation tactics of young adult parents to reach security they want and how young adult parents evaluate their chances to create desired living conditions.

The results of this research shows that a chance to create independent nuclear family for young parents is the main security creation tactic, and the given resources of relatives for newly created family is an important method to maintain security. In this research it is concluded that also circle of friends and public space can used as a tactic for security creation, but present contribution of state for family security creation is valued as insufficient and that does not meet the expectations of young parents.

Keywords: human security, young adults, young adult families

SATURS

Ievads.....	1
1. Teorētiskā perspektīva.....	3
1.1. Cilvēkdrošība.....	3
1.2. Cilvēkdrošība un antropoloģija.....	4
1.2.1. Piederība grupai.....	5
1.2.2. Drošība kā process.....	6
1.2.3. Eksistenciālā dimensija un analītiskie instrumenti cilvēkdrošības pētniecībā.....	6
1.2.4. Labbūtība.....	7
1.3. Jauniešu ģimenes ar bērniem Latvijā.....	8
1.4. Perspektīva.....	10
2. Metodoloģija.....	13
2.1. Vispārējs metodoloģijas apraksts.....	13
2.2. Daļēji strukturētās intervijas.....	14
2.3. Informantu atlase un interviju norise.....	14
2.4. Pētījuma ētika.....	17
2.5. Pētnieka loma un datu ticamība.....	18
2.6. Datu apstrāde.....	19
2.7. Metodes atbilstība un vērtējums.....	20
3. Analīze.....	21
3.1. Nukleārās ģimenes veidošana.....	21
3.2. Radnieku iesaiste.....	28
3.3. Draugu loks.....	31
3.4. Publiskā telpa.....	32
3.5. Jaunatnes un ģimenes politika.....	34
4. Secinājumi un ieteikumi.....	38
Pateicības.....	41
Izmantotā literatūra un avoti.....	42
PIELIKUMI.....	44

Ievads

Bieži jauniešu draugu pulkā, kad sarunas aizklīst par vienaudžiem, kuri kļuvuši par vecākiem, šādi jaunumi nereti tiek uzņemti ar izbrīnu tādās jauniešu grupās, kur neviens vēl nav kļuvis par vecāku, savukārt citos draugu lokos novērojams pat „bērnu vilnis”, radot jautājumu, kādi faktori to ietekmē. Skatoties Latvijas mērogā, pēdējo 20 gadu laikā Latvijas iedzīvotāju skaits sarucis par piektdaļu. Pirmā bērna dzimšanas vecums šobrīd sievietei vidēji ir 26 gadi, bet vīrietim 28¹, kā rezultātā arī otrā un trešā bērna dzimšanas vecums vecākiem palielinās. Vaicāti par piemērotāko pirmā bērna dzimšanas laiku, populārākais atbilžu variants sievietēm vidēji ir 23 gadi, kas ir tāds pats, kāds tas bijis pirms 20 gadiem². Šādi rezultāti ļauj secināt, ka ģimenes plānošanas politikai vajadzētu pastiprināti būt virzītai tieši uz jauniešu daļu, veicinot un atbalstot viņu izvēli kļūt par vecākiem agrāk, jo tas atbilstu gan sabiedrības interesēm, gan vajadzībām.

Šādi statistikas dati par vecāku lomas atlikšanu un sabiedrības dažādo attieksmi attiecībā pret jaunajiem vecākiem manī rada interesi paraudzīties uz šo fenomenu dziļāk, lai noskaidrotu, kā paši jaunie vecāki nonākuši pie šī lēmuma un veido vidi, kurā dzīvo. Esmu izvirzījusi **mērķi noskaidrot, kā jauno vecāku ģimenes pašas vērtē savu drošumspēju un kādi drošības radīšanas mehānismi tajās tiek izmantoti.** „Jaunie vecāki” manā pētījumā ietver grupu vecumā 18-25 gadi. Izvēlēta cilvēkdrošības perspektīva ļauj analizēt sabiedrībā notiekošos procesus no pašu indivīdu skatupunkta, sniedzot savu skaidrojumu veiktajām darbībām, meklējot cēloņus iztēlotās drošības konstruktā. Tas dod iespēju pētīt vidi, kurā uzturas jaunie vecāki, drošības radīšanas mehānismus, analītiski nošķirot vēlamos un sociāli akceptējamus faktorus, kuri rada priekšstatu par drošību, tomēr pašu jauniešu skaidrojumā tiek redzēti kā nevēlami vai nepietiekami. Izmantojot cilvēkdrošības perspektīvu, iespējams atklāt sociāli un kultūrā konstruētās vajadzības, pēc analīzes kritiski paraudzīties uz valsts veidotajiem atbalsta mehānismiem jauniešiem un ģimenēm, atklājot nepilnības un iemeslus, kāpēc pašreizējais politikas skatījums nesniedz vēlamo drošību pašām jauniešu ģimenēm.

Cilvēkdrošības perspektīva ir radusies pēdējo 20 gadu laikā, tai skaitā sociālajā antropoloģijā ir attīstītas metodes un jēdzieni, kas ļauj pētījuma laikā cilvēkdrošības perspektīvas ceļā ne tikai atklāt šķietami objektīvus ekonomiskos, ekoloģiskos un sociālos faktus, kur cilvēkdrošība ir fiksējama (HDR, 1994: 24-25), bet arī noskaidrot pašu indivīdu

¹ Eglīte, P., Putniņa, A., Brants, M., Mileiko, I., Laizāne, M. „Tautas ataudzi ietekmējošos faktoru izpēte.” (2013): 44.-45.

² Turpat.

dažādos pielāgošanās mehānismus un skaidrojumus par to, kas ir drošība un nepieciešamais jēgpilnai dzīvei, izšķirot katras situācijas specifisko kontekstu.

Par pamatu pētniecībai esmu izvirzījusi šādus **jautājumus**, kuri darba gaitā tiek attīstīti:

- Kā jaunie vecāki skaidro labu un jēgpilnu dzīvi?
- Kādi ir jauno vecāku mehānismi, lai sasniegtu vēlamo drošību?
- Kā jaunie vecāki vērtē savas iespējas radīt vēlamo drošību? Kādi drošības radīšanas mehānismi ir akceptējami jaunajiem vecākiem un sabiedrībai?

Pētījuma ietvaros esmu veikusi teorētiskās literatūras analīzi, kura sniegta pirmajā nodaļā, pirms tās ievadā skaidrota cilvēkdrošības jēdziena rašanās un vēlāk pastiprināti analizēta cilvēkdrošība sociālās antropoloģijas skatījumā un kā šis koncepts var tikt izmantots pētniecībā, izskaidrojot manu pētījuma mērķi un metodes, lai atbildētu uz pētnieciskajiem jautājumiem. Otrajā nodaļā sīkāk aprakstu metodes un pētījuma gaitu, kā esmu izmantojusi lauka dienasgrāmatu un daļēji strukturētas intervijas ar jaunajiem vecākiem, informantu atlasī, datu kodēšanu un manu kā pētnieka lomu. Turpinājumā trešajā nodaļā sīkāk veicu analīzi, izmantojot iegūtos datus esošajā teorētiskajā perspektīvā, izdalot sīkāk analīzes dimensijas – kultūras, sociālā, politiskā, ekonomiskā, fiziskā un eksistenciālā –, bet secinājumos sniedzu būtiskākās atziņas, atbildot uz pētniecībai izvirzītajiem jautājumiem.

1. Teorētiskā perspektīva

Esmu izvēlējusies darbu izstrādāt cilvēkdrošības perspektīvā, kas ir salīdzinoši jauns jēdziens, tāpēc pirmajā sadaļā es aprakstu cilvēkdrošības rašanās vēsturi, bet otrajā pievērsos sociālās antropoloģijas skatījumam, atskatoties uz iepriekš veiktajiem pētījumiem, izskaidrojot, kā tieši antropoloģijas pieeja cilvēkdrošībā palīdz izprast sabiedrību un tās veiktās prakses. Tā kā mans pētījums ir par jaunajiem vecākiem, ieskicēju arī Latvijas situāciju, kas pētniecības procesā man palīdzēja aptvert šo tēmu. Noslēgumā sniedzu apkopojumu par cilvēkdrošību antropoloģijā un savu perspektīvu konkrētajā pētījumā.

1.1. Cilvēkdrošība

1994. gadā, līdz ar „aukstā kara” beigām un Padomju Savienības sabrukumu, sākās pārmaiņu process, kas pavēra iespēju attīstīties cilvēkdrošības konceptam. Cilvēkattīstības ziņojumā ANO iekļāva ideju par cilvēkdrošību kā reakciju pret iepriekšējos gados notikušo. Pagājušo gadu laikā, kad bija jūtams potenciālā aukstā kara tuvums, drošības fokuss tika vērsts uz teritorijas aizsardzību, valsts interešu aizstāvību un izvairīšanos no nukleārā kara draudiem, tātad centrā bija valsts, tās izaugsme, aizstāvība un attiecības ar citām valstīm.

Jaunais cilvēkdrošības koncepts ļāva uz drošību skatīties, centrā noliekot nevis valsts attīstību un drošību, bet gan cilvēku ar augstu drošumspēju, kurš pats spēj par sevi un citiem parūpēties, nopelnīt, lai īstenotu un sasniegtu savas vēlmes, kā arī prot tikt galā ar dažādām dzīves situācijām. Tā beidzot bija iespēja neskatīties tikai uz kādām konkrētām riska grupām, bet raudzīties globāli uz visiem cilvēkiem vienoti, nedalot pēc piederības grupai (HDR 1994: 22-46).

Par cilvēkdrošības definīciju, un varētu pat teikt saukli, kļuvusi frāze „brīvība no bailēm, brīvība no trūkuma, brīvība dzīvot cienīgi (angl. *freedom to live in dignity*)”³. Tās darbības pamataspekti ir „neciest hroniskus draudus, (...) [un] aizsargātība pret pēkšņām un sāpīgām pārmaiņām ikdienā”, ko savā mājaslapā apraksta LAPAS⁴, izvirzot cilvēkdrošības skatupunktu kā veidu, kā strādāt ar attīstības sabiedrības ideju.

Tomēr vienota definīcija gadu gaitā nav izveidojusies. Par vienu no biežāk izmantotajām ir kļuvusi S. Alkires piedāvātā definīcija, kur cilvēkdrošības mērķis ir sargāt būtisko cilvēka dzīves kodolu no draudiem ilgtermiņā (2002:2-8). Šajā definīcijā tiek norādīts, ka uzdevums ir definēt iespējamus draudus un nepieļaut to ietekmi uz cilvēku

³ UNOCHA. Pieejams: <http://www.unocha.org/humansecurity/> Skatīts 03.03.15.

⁴ LAPAS. Cilvēkdrošība. Pieejams: <http://lapas.lv/lv/attistibas-politika/attistibas-sadarbiba/temas/cilvekdrosiba/> Skatīts 03.03.15.

dzīvēm. Cilvēkdrošība neattiecas uz pilnīgi visām indivīda vajadzībām, bet uz pašu kodolu, kas ietver sevī cilvēktiesības un brīvību. Cilvēkdrošības skatījumā sniegtajam pienesumam cilvēka dzīvē jābūt ilgtspējīgam un, pats galvenais, vērstam uz pašu cilvēku (angl. *people-centered*).

Cilvēkdrošības ideja radusies cilvēkattīstības ietvarā, kā tas redzams ANO izstrādātajā cilvēkattīstības ziņojumā. Lai gan abi jēdzieni ir vērsti uz sabiedrības labklājības veicināšanu, tie būtiski atšķiras. Cilvēkdrošība atšķirībā no cilvēkattīstības perspektīvas uzsver tādas vērtības kā stabilitāte un attīstības ilgtspēja, – ikviens attīstības projekts var saskarties ar draudiem, kas jau iznīcina sasniegtos rezultātus un aptur iesākto darbu, tāpēc šādā veidā tiek pievērsta uzmanība tam, lai draudu sekas nebūtu tik dramatiskas un turpinātos iesāktais attīstības ceļš⁵. Žaneta Ozoliņa savā rakstā „Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums?” aplūko dažādus cilvēkdrošības koncepta definējumus, kas tapuši gadu laikā, tomēr attīstības skolas skatījums uz sabiedrības attīstību tiek kritizēts, jo izaugsme tiek saistīta tikai ar ekonomiku un centrā kā drošības radītājs joprojām ir valsts, atstājot cilvēku kā pasīvu patērētāju, nevis patstāvīgu savas drošības uzturētāju (2012: 15-60).

Pirms ķeros pie cilvēkdrošības skatījuma antropoloģijā, svarīgi ir pieminēt septiņas sadaļas, kurās cilvēkattīstības ziņojumā ANO iesaka analizēt šo tematu un kas ir labs sākuma punkts, iezīmējot atšķirību nozaru skatījumos (HDR, 1994: 24-25): (1) ekonomiskā drošība, (2) veselības drošība, (3) personīgā drošība (cilvēktiesības un pilsoniskā brīvība), (4) kopienas drošība (etnisko grupu aizsardzība un apspiedošu tradicionālu prakšu izskaušana), (5) pārtikas drošība, (6) vides drošība, (7), politiskā drošība (aizsardzība no valdības represijām). ANO mājaslapas cilvēkdrošības sadaļā ievietotajā rakstā „Cilvēkdrošība teorijā un praksē”⁶ (tajā piedāvāti risinājumi, kā mikrokredītu programmas, atbalsts demokrātisku prakšu veikšanai, veselības sistēmas pārveide), norādīts, ka skatījums uz valsti kā problēmu risinātāju joprojām ir ļoti spēcīgs un liels uzsvars likts tieši uz fizisko drošību kā vispārēju un vienotu vērtību, neņemot vērā indivīdu skaidrojumu par pašu drošību ikdienā.

1.2. Cilvēkdrošība un antropoloģija

Cilvēkdrošības ideja radusies laikā, kad pasaule tiek skatīta kā strauji mainīga vide, kurā cilvēki saskaras ar pārmaiņām un tādējādi arī ar neplānotiem riskiem. ANO ziņojumā izceltā fiziskās drošības dimensija (materiālā labklājība, pasargātība no draudiem) pilnībā nespēj veicināt cilvēkdrošību, ja netiek izprasts drošības konteksts. Lai skaidrotu, kā cilvēki

⁵ United Nations Trust Fund for Human Security. Human Security in Theory and Practice. Pieejams: <http://unocha.org/humansecurity/resources/publications-and-products/human-security-tools> Skatīts: 28.02.2015.

⁶ United Nations Trust Fund for Human Security. Human Security in Theory and Practice. Pieejams: <http://unocha.org/humansecurity/resources/publications-and-products/human-security-tools> Skatīts: 28.02.2015.

izprot pārmaiņas un drošību, noder sociālantropoloģijas pieeja, kurā tiek uzsvērti sociālie aspekti, attiecības ar citiem grupas locekļiem, kas veido indivīda vērtējumu par to, kas viņam ir vajadzīgs un kādā vidē vai situācijās viņš jūtas drošs, akcentējot tieši kopienas dimensiju.

Šo individuālo drošības skatījumu, kurā nepastāv uzsvars uz fizisko dimensiju, ieskicē jau pats ANO veidotais ziņojums. Nodaļā par cilvēkdrošību ir ietverti cilvēku komentāri par to, ko viņiem nozīmē drošība. Piemēram, sieviete no Irānas stāsta, ka sieviete nevar justies droši, kamēr nebūs apprecējusies un drošību radīs vīrs; skolēns no Mongolijas atzīst, ka nejūtas drošs pēc studiju maksas ieviešanas, jo nezina, vai spēs pabeigt skolu; sieviete no Nigērijas jūtas droši, jo var būt brīva lūgties par to, kas viņai ir svarīgs; savukārt citu cilvēku izteikumos parādās frāzes, kā drošība ir tad, ja bērniem ir ko ēst, ja ir darbs, ja nav karš un zādzības (HDR, 1994: 23). Arī pētījums darbā ar jauniešiem Burundi atklāj, ka pašu indivīdu skatījumā drošība netiek saistīta ar fizisko dimensiju un ar augsto valdības iesaistes lomu drošības radīšanā. Paši jaunieši atzīst, ka pati valdība tiek uzskatīta kā viens no nedrošības radītājiem, arī ikdienā, domājot par savu vajadzību apmierināšanu, valdība nemaz netiek novērtēta kā viens no resursiem vajadzību risināšanai (Uvin, 2010: 49-51).

Turpinājumā ir sadaļas, kurās aplūkoju, kā antropoloģijā var skatīties uz drošību un kā izmantot šīs idejas pētniecībā.

1.2.1. Piederība grupai

Cilvēkam ir bioloģiskās vajadzības, bet grupā cilvēks iemācās šīs vajadzības apmierināt un interpretēt (Ēriksens, 2010: 68). Aplūkojot cilvēka drošību kā spēju apmierināt vajadzības, tiek izslēgta svarīgā sociālā dimensija, kas izceļ, ka tieši grupā mēs definējam savas vēlmes un radām jaunas.

Sociālantropologs Tomass Hillanns Ēriksens (2004: 261-262) raksta, ka, lai pētītu cilvēkdrošību kopienā, ir jāraugās, vai tiek piepildīta indivīda vēlme piederēt tādai grupai, kurā indivīds tiek arī akceptēts un var sevi izpaust. O. Salemniks (2006: 116-132), kurš ir analizējis, kā kultūras identitāte ir kļuvusi par nozīmīgu elementu cilvēkdrošībai Rietumeiropā, iesaka pētīt piederību grupai, tādējādi mainot fokusu no negatīvā drošības jēdziena, kas koncentrējas tikai uz nedrošību, uz visapkārt esošajiem riskiem, sabiedrības nemieru un metodēm, kā izvairīties no nedrošības. Salemniks kritizē negatīvo pētniecības pieeju „brīvība no bailēm un trūkuma” (angl. *freedom from*) un piedāvā izmantot definīciju, kurā drošība ir skatīta kā brīvība izvēlēties (angl. *freedom to*) un īstenot savas vēlmes, atbilstoši sabiedrībā konstruētajām.

1.2.2. Drošība kā process

Jāpiebilst, ka priekšstati par drošu dzīvi nav statistiski, bet tiek nepārtraukti pārdefinēti, mainoties grupai vai indivīda paša darbību rezultātā, kad indivīds saskaras ar jaunām vajadzībām savā dzīvē. Piemēram, 20.gs. 70. gados, kad Nīderlandi skāra pirmais imigrācijas vilnis (Salemnik 2006: 116-132), marokāņu musulmaņi devās uz Nīderlandi kā viesstrādnieki un, tuvojoties nākamajai desmitgadei, ieradās ar savām ģimenēm. Šajā laikā pastāvēja spilgta robeža starp „mums” un „citiem”, jo jauniebraucējus vietējie neuzskatīja par savas grupas daļu, bet tikai kā īslaicīgas pārmaiņas, sagaidot, ka drīzumā imigranti atgriezīsies dzimtenē. Tomēr brīdī, kad parādījās migrantu otrā paaudze, robežas sāka kustēties, jo „citi” vēlējās kļūt par daļu no grupas, tas rezultējās nedrošības sajūtā un vajadzībā pārdefinēt, ko nozīmē grupa „mēs” un kādi cilvēki tai var piederēt. Lai pētītu pastāvošās pārmaiņas, Salemniks iesaka skatīties uz robežu starp drošību un nedrošību, noteiktību un nenoteiktību. Šādā veidā var izsekot, kā mainās vietējo iedzīvotāju izpratne par to, ko nozīmē būt par daļu no viņu grupas, kas tai var piederēt un kā mainās skatījums uz drošu dzīvi, ja grupā ienāk jauni pārstāvji.

1.2.3. Eksistenciālā dimensija un analītiskie instrumenti cilvēkdrošības pētniecībā

Bez jau iepriekš minētajām analīzes dimensijām, kuras iesaka ANO, sociālantropologi cilvēkdrošības analīzē ir uzsvēruši eksistenciālo dimensiju, kurā tiek ietverta kolektīvo nozīmju veidošana: kā cilvēks veido skaidrību/priekšstatu par pasauli un par savu vietu tajā. Eksistenciālā dimensija paver iespēju iekļaut nacionālo, etnisko, dzimuma, reliģijas identitāti, ko parasti pēta sociālā antropoloģija (Salemnik, 2006: 116-132). Tiek likts uzsvars uz attiecību dimensiju, kurā cilvēks rada savu identitāti un priekšnosacījumus dzīvei, kuru viņš pats uzskata par pilnvērtīgu, – tātad tā ir jau iepriekš minētā iespēja tikt atzītam grupā, tajā piedalīties un sevi realizēt, kā arī paša indivīda autonomija (Mooleparambil, 2011: 52). Gadījumā, ja indivīdam nav piederības grupai, ir lielāka varbūtība netikt galā ar riskiem, jo nav iespējas definēt savu vietu grupā, kā arī nav nepieciešamā atbalsta. Vēlme piederēt arī izskaidro reliģijas lomas pieaugumu globalizētā un mainīgā vidē, kur risks ir klātesošs, jo tā kļūst par mēģinājumu atjaunot indivīdam vēlamu drošību un noteiktību (Salemnik, 2006: 119).

Attīstot eksistenciālās dimensijas potenciālu analīzē, var paraudzīties, kā tā jau tiek izmantota citos pētījumos. *Free University Amsterdam* Sociālās antropoloģijas departamenta pētniecības institūts „Cilvēkdrošības konstruēšana globalizētajā pasaulē” (angl. *Constructing Human Security In A Globalizing World*) strādā ar eksistenciālo dimensiju, kurā iekļauta kulturāla, kognitīvā drošības izpratne, emocionālā drošība, reliģiskā un simboliskā drošība (Salemnik, 2006: 117). Sandra Eversa (Buttedahl in Evers 2003: 49; Evers 2006: 208-240)

izmanto tādas vienības pētniecībā kā – ekonomiskā, sociālā, politiskā, fiziskā, kultūras un eksistenciālā dimensija, kur šī dimensija ir skaidrota kā cilvēka mēģinājums gūt apjēgu par pasauli un cilvēka vietu šajā vidē attiecībā pret ģimeni, kopienu, sabiedrību caur nozīmju veidošanu un piepildītības radīšanu. Šādā veidā indivīdam ir iespēja pašam sniegt savu vērtējumu par iegūto drošību, piešķirot savas nozīmes veiktajām praksēm.

Kā piemēru varu minēt E. Amadora veikto pētījumu disertācijā par pārtikas nedrošību ASV mājsaimniecībās, kur norādīta atšķirība starp pētījumiem, kas novēro pārtikas patēriņa apjomus un izdara secinājumus par sabiedrības nabadzības līmeni, lai gan lielāka uzmanība būtu jāpievērš, vai ēdiens, kas tiek patērēts, ir iegūts sociāli akceptējamā ceļā, kā tiek runāts par bažām par iespējamo pārtikas trūkumu (2014: 70). Līdzīgu novērojumu var atklāt arī, attīstības indeksu salīdzinot ar statistikas datiem, kuros mēģināts noskaidrot, kura valsts ir laimīgākā, un kas atklāj, ka šie skatījumi uz attīstību un apmierinātību ar dzīves kvalitāti nekorelē savā starpā⁷.

1.2.4. Labbūtība

Jau iepriekš ieskicēju cilvēkdrošības salīdzinājumu ar cilvēkattīstības prizmu, kuras ietvarā tapusi cilvēkdrošības ideja, koncentrējoties uz šaurāku cilvēku vajadzību loku. Tomēr pēdējos gados pētījumos tiek izmantots arī jēdziens „labbūtība”⁸, kas arī iezīmē pāreju no materiālā „labklājības” skatījuma. Labbūtība tiek skaidrota kā „cilvēka dzīve sabiedrībā (...), kuras gaitā tiek apmierinātas cilvēka vajadzības un cilvēkam ir iespēja jēgpilni īstenot savus mērķus un baudīt pietiekamu dzīves kvalitāti” (Raubiško, 2011/2012: 30). Tā sevī iekļauj objektīvos apstākļus, subjektīvo dzīves uztveri un sociālo jeb attiecību dimensiju, kas ietver grupā iegūtos priekšstatus par to, kāda ir laba dzīve un kādas vajadzības indivīdam ir nepieciešamas. Tas ir dinamisks process, tādēļ pētāms pārmaiņu laikā, sekojot, kā indivīds atkārtoti pārdefinē iepriekš pastāvošos uzskatus.

Raugoties gan uz labbūtību, gan cilvēkdrošību, ir redzams, ka abi skatījumi cenšas novērsties no tikai materiālās dimensijas, bet pievēršas paša cilvēka veidotajām un grupā mantotajām idejām par to, kādas ir vajadzības un kā tās tiks piepildītas. Abos gadījumos sabiedrība ir jāpēta procesā un jāanalizē iespējas sasniegt šīs vērtības. Tomēr cilvēkdrošības perspektīvā uzsvars tiek likts ne tikai uz cilvēka spēju radīt dzīvi, kas atbilst viņa kvalitātes mērauklai, bet arī sasniegt spēju justies droši mainīgos apstākļos, kuru klātesamība tiek skatīta kā vienmēr līdzās pastāvoša globalizācijas laikmetā. Piemēram, kā tas bija redzams

⁷Paul Stoller. Well-Being in the World. Pieejams: http://www.huffingtonpost.com/paul-stoller/well-being-in-the-world_b_6621522.html?utm_content=buffer44b01&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer Skatīts 20.04.15.

⁸Andris Saulītis: Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes. Pieejams: <http://www.satori.lv/raksts/izdruka/4624> Skatīts 08.03.2015.

nīderlandiešu imigrantu gadījumā (Salemnik, 2006: 116-132), kur nedrošība un izmaiņas sabiedrībā nav saistītas ar fiziskiem riskiem un apdraudējumu, bet ar pašu indivīdu nespēju pielāgoties pārmaiņām.

Sadaļā „Cilvēkdrošība un antropoloģija” esmu iezīmējusi, kā sociālā antropoloģija pētniecībā paver iespēju pašam indivīdam definēt, ko viņam nozīmē drošība, un tiekties to sasniegt. Daudz lielāka uzmanība tiek pievērsta indivīda iespējai piederēt grupai, veidot savstarpējas attiecības, realizēt savas ieceres atbilstoši priekšstatam par jēgpilnu dzīvi, kā arī mantot grupā pastāvošās idejas par vajadzībām. Drošība nav statisks lielums, kuru var sasniegt, bet tā ir nepārtraukti mainīga, tāpēc tā ir jāpēta procesā, vērtējot, kā cilvēki pielāgojas jaunām situācijām un maina savas iepriekšējās definīcijas. Savukārt, atšķirībā no labbūtības un cilvēkattīstības prizmām, cilvēkdrošības skatījumā lielāka vērtība tiek veltīta indivīda spējai izvairīties no riskiem un saglabāt savu drošumspēju („indivīda spēja nezaudēt drošību un drošības sajūtu, bet, ja tas ir noticis, drošību un drošības sajūtu atgūt”⁹) pārmaiņu laikā.

1.3. Jauniešu ģimenes ar bērniem Latvijā

Jau ievadā norādīju uz Latvijā strauji pieaugošo vecāku pirmā bērna piedzimšanas vecumu¹⁰, kā rezultāta arī nākamo bērnu dzimšanas vecums vecākiem palielinās un daudz bērnu ģimeņu skaits samazinās. Saskaņā ar šiem datiem, radīt bērnus laika posmā, kad valsts skata indivīdu par jauniešu, būtu veicināma, tomēr šādu gadījumu skaits nav augsts. 2013. gadā uz 1000 sievietēm vecumā līdz 19 gadiem bija piedzimuši vidēji 15,28 bērni, bet vecumā 20-24 gadi piedzimis 55,71 bērns. Salīdzinājumam varu piebilst, ka vecumā 25-29 gadi piedzima 94,68 bērni vidēji uz 1000 sievietēm, bet šie dati norāda, ka kopumā minētajās vecuma grupās dzimstība ir trīs reizes samazinājusies kopš astoņdesmitajiem gadiem¹¹.

Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes¹² noteikts valsts skatījums uz ģimeni, izveidojot ģimenes dzīves ciklu, kas sākas ar laulību. Pētījums „Jaunieši Latvijā” gan atklāj, ka ir ievērojami audzis noslēgto laulību vecums, jo līdz 24 gadiem 97% vīriešu un 93% sieviešu nav precējušies¹³, liekot jautāt, vai valsts politikas veidotais skatījums neizslēdz ģimenes, kurās pāri nav laulājušies. Kad biedrība „Papardes zieds” veica pētījumu par

⁹ LAPAS. Cilvēkdrošības pamatjēdzieni. Pieejams: <http://lapas.lv/lv/attistibas-politika/attistibas-sadarbiba/temas/cilvekdrosiba/cilvekdrosibas-pamatjedzieni/> Skatīts: 01.03.2015.

¹⁰ Eglīte, P., Putniņa, A., Brants, M., Mileiko, I., Laizāne, M. „Tautas ataudzi ietekmējošos faktoru izpēte.” (2013): 44.-45.

¹¹ Jaunieši Latvijā. Latvijas Centrālā Statistika pārvalde, Rīga (2014): 13.

¹² Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.-2017.gadam. Pieejams: www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/lmpamn_200111_gvp.pdf Skatīts: 10.03.2015.

¹³ Turpat, 16.

reproduktīvo veselību Latvijas iedzīvotāju vidū, jauniešiem tika vaicāts, kāpēc viņi nekļūst par vecākiem, dodot iespēju izvēlēties iespējamus variantus, kādā gadījumā viņi varētu nonākt pie situācijas, kurā apsvērtu domas par bērnu¹⁴. Tika sniegtas atbildes, ka iemesls ir nestabilitāte ienākumos un ka viņi ir pārāk jauni, lai uzņemtos rūpes par bērnu. Šādi dati ļauj skaidrāk izprast jauniešu uzskatus par ģimenes dzīvi un tās dibināšanu, nesaistot to ar laulību, bet kā procesu, kas tiek sākts laikā, kad ir stabili ienākumi un sasniegts atbilstošs vecuma.

Jau pieminēto ģimenes politikas pamatnostādņu 2011.–2017.gadam¹⁵ mērķis ir atbalstīt ģimeņu veidošanos, laulību, stabilitāti, labklājību un dzimstību, jo pamatā ir likts ASV Tieslietu departamenta pētījums¹⁶, kurā argumentēts, ka laulātas ģimenes locekļiem ir mazāki riski nonākt nabadzībā, saskarties ar narkotiku atkarību, alkoholu un vardarbību. Ģimene tiek skatīta kā valstij un sabiedrībai izdevīga vienība, kas nodrošina ģimenes locekļus ar nepieciešamo sociālo atbalstu, veicina demogrāfiju. Valsts uzdevums ir palīdzēt uzturēt šo vidi, kurā ģimenes locekļi cits par citu rūpējas un kurā visiem ir vienotas iespējas iesaistīties ģimenes dzīvē, kā arī sniegt ekonomisko un informatīvo atbalstu.

Šajā dokumentā ir norādīts, ka veicināmais ģimenes dzīves cikls ir vispirms jaunieša ekonomiski patstāvīgas dzīves sākums un attiecību nodibināšana, tam seko laulība un ģimenes dibināšana un tikai pēc tam – ģimenes plānošana un bērna ienākšana, lai varētu veltīt savu laiku bērnu audzināšanai un aprūpei¹⁷. Kā demogrāfijas problēma konstatēta otrā un trešā bērna neplānošana ģimenēs¹⁸, slēgto un šķirto laulību skaits¹⁹, ekonomiskā nestabilitāte un nabadzības risks²⁰. Piemēram, manā mērķgrupā, skatoties uz jauniešu nodarbinātības statistiku, atklājas, ka ekonomiski aktīvi vecuma grupā 15–24 gadi ir tikai 92,7 tūkstoši no 235,5 tūkstošiem jauniešu, turklāt šajos rādītājos iekļauti arī pusslodzes darbi, līgumdarbi, uz kuru pamata nevar izveidot patstāvīgu dzīvi²¹. Valsts politikā ekonomiskā un materiālā dimensija tiek uzsvērtā ne tikai pastāvīgas darbavietas atrašanās, pabalstu sniegšanā un iespējā atgriezties savā darbavietā pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, bet arī iezīmējot jaunās ģimenes iekrājumu trūkumu un nespēju atļauties piemērotu mājokli, kas savukārt var būt par iemeslu pēc grūtniecības fakta konstatēšanas un risku izvērtēšanas izvēlēties mākslīgo abortu, kuru

¹⁴ Latvijas iedzīvotāju reproduktīvās veselības pētījums. Pārskats par situāciju 2003.-2011. Papardes zieds. Kvantitatīvā pētījuma datu masīvs.

¹⁵ Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011.-2017.gadam. Pieejams: www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/lmpamn_200111_gvp.pdf Skatīts: 10.03.2015.

¹⁶ Rector et al. Marriage: Still the Safest Place For Women and Children. Pieejams: <http://www.heritage.org/research/reports/2004/03/marriage-still-the-safest-place-for-women-and-children> Skatīts: 21.05.15.

¹⁷ Turpat, 21.

¹⁸ Turpat, 20.-21.

¹⁹ Turpat, 24

²⁰ Turpat, 30.

²¹ Jaunieši Latvijā. Latvijas Centrālās Statistikas pārvalde, Rīga (2014): 15.-16.

skaits Latvijā joprojām ir augsts²². Gadījumā, ja pāris ir neauglīgs, ir plānots ieviest atbalsta mehānismus, kā arī pāri tiks aicināti apsvērt adopcijas iespēju. Plānots līdz 2017. gadam risināt jautājumu par stereotipu ietekmi uz ģimenes dzīvi, kas saistīta gan ar vīriešu nepietiekamu iekļaušanos ģimenē, gan ar skolu un savu ģimeni, kurā pusaudzis apgūst stereotipus par indivīda lomu sabiedrībā un ģimenē²³.

Ielūkojoties valsts jaunatnes politikā, redzams, ka jaunie vecāki tiek uzskatīti par riska grupu, kurai ir jāveido īpašas programmas iekļaušanai sabiedrībā, kā tas, piemēram, lasāms Jaunatnes politikas valsts programmā 2014. gadam²⁴, kur jaunie vecāki ietverti līdzās citām riska grupām, kā bezdarbniekiem, jauniešiem no lauku apvidus, invalīdiem, likumpārkāpējiem, jauniešiem, kas atkarīgi no narkotiskām, psihotropām vielām vai procesiem (azartspēles, datorspēles), u.c. Kopumā valsts politikā jaunie vecāki tiek skatīti kā vienota grupa, kurai nepieciešami vienoti atbalsta mehānismi, lai tiktu integrēti sabiedrībā.

Raugoties no cilvēkdrošības perspektīvas, valsts ir izveidojusi ekonomisko atbalstu un tiecas radīt arī fizisko dimensiju, atbalstot, piemēram, mājokļa iegādi. Šobrīd tiek novērtēta arī ģimenes sociālās dimensijas loma, tā kļūst par katra indivīda vidi, kurā risināt savas problēmas un sevi realizēt, saņemot un sniedzot atbalstu cits citam. Tomēr novērojama negatīva perspektīva, kuras fokuss ir atbrīvot indivīdu no iespējamajiem draudiem. Šajā skatījumā netiek ņemta vērā kulturas dimensija, bet argumenti ir balstīti ekonomiskos apsvērumos, kur ģimene ir tikai resurss. Kopumā izstrādātās pamatnostādnes ir labāk aplūkot nevis no cilvēkdrošības, bet gan no ģimenes drošības perspektīvas, jo ikviena aprakstītā dimensija skar ģimeni kopumā, nevis katru indivīdu atsevišķi. Šādi var pamanīt iztrūkstošo sociālo dimensiju, jo ģimene ir iezīmēta kā slēgta vide, kuras iekšpusē tiek risinātas problēmas un tikai krīzes gadījumā iesaistās valsts sniegtie papildelementi, kā, piemēram, psihologs. Tomēr, ja šāds fokuss tiek saglabāts, tad jārunā par iespēju ģimenei piederēt pie lielākas sociālās grupas un sevi realizēt un pierādīt kā vienību.

1.4. Perspektīva

Šajā nodaļā esmu parādījusi, ka cilvēkdrošība ir iespēja definēt draudus, kas var ietekmēt cilvēka dzīvi, pasargāt no tiem, atbilstoši paša cilvēka uzskatam par drošu un labu dzīvi. Šādi uzskati tiek saņemti no dažādām grupām, kurām cilvēks pieder, un šajās grupās

²² Abortu statistika. Statistikas dati par abortiem 2007.-2013.gadā. SPKC. Pieejams: www.spkc.gov.lv/file_download/310/Aborti_statistika_2011.doc Skatīts: 13.03.15.

²³ Turpat.

²⁴ Jaunatnes politikas valsts programma 2014. gadam. Pieejams: jaunatne.gov.lv/sites/default/files/web/JSPA/Noderigi/Jaunatnespol_valsts_progr/jpvp_2014.pdf Skatīts 13.03.15.

viņam ir svarīgi arī īstenot sevi. Drošība nav statisks un nemainīgs lielums, jo gan vide ir nepārtraukti mainīga, gan arī paša cilvēka situācija un arī vajadzības mainās.

Savā pētījumā es skatos uz jaunajiem vecākiem, kuri audzina savu bērnu, ir jaunieši un kuriem, iespējams, pat spilgtāk nekā citiem vienaudžiem izvirzās jautājumi par risku novēršanu un drošības radīšanu. Šeit iezīmēti gan paša indivīda situācijas izmaiņas, kļūstot par vecāku un iegūstot vajadzības, kuras iepriekš nav pastāvējušas, gan arī vides pārmaiņas. Jāņem vērā, ka arī vidē un grupā, kurai cilvēks pieder, var tikt pausta dažāda attieksme attiecībā uz jauno situāciju, kas ietekmē indivīdu. Mana pētījuma mērķgrupa ir jaunieši vecumā no 18 līdz 25 gadiem, tomēr definējums „jaunietis” ir plūstošs un mainīgs, kā tas vēlāk atklājas arī manās intervijās, radot grūtības definēt robežas un darbības, kuras ietver šī loma, tāpēc ļāvu arī šo jēdzienu pašiem jaunajiem vecākiem skaidrot no sava skatupunkta, un tas ļāva paraudzīties dziļāk pašā drošības redzējumā.

Mana pētījuma mērķis ir izzināt tieši pašu jauno vecāku priekšstatus par to, kā tiek radīta vide, kurā dzīvo, par drošību, kā tiek vērtētas iespējas to sasniegt, kā arī izdarīt savus novērojumus par veiktajām praksēm. Šādā veidā es gūstu iespēju iepazīt pašu cilvēku veidotos skaidrojumus par darbību nozīmi, nevis „no augšas”, ar to saprotot politiku, ko rada cilvēki, kam ir vara un kas šīs politikas tiešās sekas neizjūt. Tā iepriekšējā sadaļā centos ieskicēt politikas pamatnostādņu skatījumu uz ģimenes plānojumu, kas ne vienmēr ir atbilstoša to cilvēku interesēm, uz kuriem pašreizējā politika ir vērsta (Gardner, 1996: 2).

Pētījuma laikā veicu intervijas ar jauniešiem vecumā no 18 līdz 25 gadiem, kuri kļuvuši par vecākiem un audzina savu bioloģisko bērnu. Interviju laikā vēlējos noskaidrot, kā tiek konstruēta jēgpilna dzīve un kā tiek raksturoti un vērtēti mehānismi, lai to sasniegtu. Cilvēkdrošība kļūst par prizmu, kas ļauj skaidrot notiekošos procesus sabiedrībā, izprast, kā tie tiek saistīti ar jauniešu vēlmi radīt jēgpilnu dzīvi. Pētniecības procesā esmu izdalījusi ekonomisko, politisko, kultūras, sociālo, fizisko un eksistenciālo dimensiju, kur katrs līmenis ļauj intervijas laikā pievērsties dažādiem priekšstatiem un praksēm, un kā tās tiek pieredzētas. Ekonomiskā dimensija ļauj aplūkot dažādus materiālā atbalsta mehānismus, politiskā dimensija atklāj jauniešu zināšanas un attieksmi pret politikas instrumentiem, kurus viņi izjūt kā vecāki, kultūras dimensija paver iespēju paraudzīties uz kolektīvā izteiktiem spriedumiem par nepieciešamo jēgpilnai dzīvei, sociālā dimensija ļauj koncentrēties tieši uz līdzcilvēku iesaisti, fiziskā – uz vides pielāgotību un vides pieredzēšanu, savukārt eksistenciālā dimensija kļūst par analīzes līmeni, kurā aptveru jauno vecāku spriedumus par to, kā tiek pieredzēta šī vide, prakses, attiecības un sava vieta, iztēlojot un radot drošību.

Lai to noskaidrotu, veicu daļēji strukturētas intervijas, par kurām plašāk runāju otrajā nodaļā par metodoloģiju, tomēr jau šobrīd vēlos ieskicēt intervijas shēmu, kurā dodu iespēju

gan pašiem informantiem veidot savu stāstījumu, aprakstīt ikdienu un veiktās prakses, tai pat skaitā ļaujot arī man kā pētniekam kritiski paraudzīties uz praksēm un attieksmēm. Šajā sadaļā spilgtāk iezīmēju dažādās dimensijas, kuras novēroju, lai veidotu vienotu analīzi un spētu salīdzināt datus. Intervijas laikā vērsu uzmanību uz pārmaiņām, jo drošības jēdziens, kā jau minēts, nav statisks, bet tiek konstruēts laika gaitā, tāpēc dažāda informantu vecums un pieredze vecāka lomā ļāva ieklausīties dažādos naratīvos par drošības pieredzi un pārmaiņām, gadiem ejot, kā arī sarunas laikā bija iespēja izteikties par nākotnes plāniem un šaubām.

2. Metodoloģija

2.1. Vispārējs metodoloģijas apraksts

Kad veidoju pētījuma metodoloģijas plānu, sekoju H. R. Bernarda ieteikumiem grāmatā „Pētījumu metodes antropoloģijā: kvalitatīvas un kvantitatīvas pieejas”. Viens no pirmajiem soļiem, ko iesaka Bernards, ir pašam pētniekam atbildēt uz jautājumiem – vai šis temats mani tiešām interesē, vai šis lauks ir zinātniski izpētāms, vai man ir nepieciešamie resursi, vai pētniecības jautājums vai metodes var novest pie neatrisināmām ētiskām problēmām un vai šis pētījums ir teorētiskas vai praktiskas intereses vadīts (Bernard 2006: 70). Atbildot uz šiem jautājumiem, kļūst skaidrāks priekšstats par to, ko vajag un ko ir vērts pētīt.

Pētījuma laikā esmu izvēlējusies veikt teorētiskās literatūras analīzi, daļēji strukturētās intervijas ar jaunajiem vecākiem, rakstīt lauka dienasgrāmatu, kā arī, lai orientētos informantu stāstījumā, esmu apzinājusi ievadam atbalsta mehānismus, kas tiek piedāvāti jaunajiem vecākiem. Teorētiskās literatūras analīze turpinās visu darba laiku, jo tā ir iespēja iepazīt tematu, līdz šim veiktos līdzīgos pētījumus, noskaidrot veidus, kā mani izmantotie koncepti tiek izmantoti citos antropoloģijas pētījumos, kā arī pētniecības procesā attīstīt teoriju atbilstoši novērojumiem un iegūtajiem datiem.

Daļēji strukturētās intervijas ir ar atvērtu noslēgumu, un jautājumu kārtība var tikt brīvi mainīta, pielāgojoties sarunai, tomēr balstās vienotā plānā, lai aptvertu nepieciešamos tematus (Bernard, 2006: 210). Šāda interviju veikšanas metode ir noderīga gadījumos, ja informantus satiek, iespējams, tikai vienreiz, vienlaikus ļaujot padziļināti veikt sarunu. Harijs Volkots iesaka intervijas laikā sekot līdzī saviem vārdiem ar tikpat lielu uzmanību kā informanta vārdiem (turpat: 224), jo pētnieks ar ikvienu komentāru, atbildi vai jautājuma uzdošanas formu ietekmē informantu un viņa iespējamās atbildes, ko arī izjutu sava pētījuma laikā pirmajās intervijās. Lai no tā izvairītos un attīstītu savu interviju stilu, katrai intervijai tika sagatavots transkripts, kurā ir fiksētas gan sniegtās atbildes, gan formulētie jautājumi, atzīmējot izteikuma intonāciju un pauzes, kas var kalpot kā laba pašrefleksija par intervijas norisi, izvērtējot saņemtās atbildes.

Pētījums nerisinās tikai intervijas veikšanas brīdī, tas turpinās arī informantu atlases procesā, teorētiskās literatūras ievākšanas laikā un ikdienā. Šos novērojumus un savus iespaidus kā pētniekam fiksēju lauka dienasgrāmatā, kurā atzīmēju sava darba attīstību, novērojumus informācijas atlasē un sarunās ar citiem cilvēkiem par pētījuma tematu vai gaitu.

2.2. Daļēji strukturētās intervijas

Daļēji strukturētajās intervijās ir ietvertas galvenās tēmas, kuras tikšanās laikā ir jāizrunā, lai atbildētu uz pētniecībā izvirzītajiem jautājumiem, tomēr to secība ir tikai ieskicēta, dodot iespēju arī informantam, ne tikai pētniekam vadīt sarunas gaitu (skat. 1. pielikumu). Visas intervijas tika ierakstītas diktofonā ar informantu atļauju un transkribētas četrus dienu laikā pēc intervijas.

Intervijas ievadā tika vērsta uzmanība uz paša informanta stāstījumu par sevi, ļaujot sevi brīvi prezentēt. Pēc tam es lūdzu pastāstīt par savu ikdienu un praksēm, lai iepazītu tuvāk. Intervijas vidū lūdzu izveidot naratīvu par savu dzīves gājumu, kurā hronoloģiskā veidā tiek mēģināts izstāstīt stāstu (šajā gadījumā veidojot stāstījumu no uzzināšanas par iespēju kļūt par vecāku līdz šodienai). Šādi jau pats informants definē notikumus un pārmaiņas, dodot savas nozīmes, un stāstījumā uzsver svarīgākās detaļas, līdz ar to informants ne tikai kļūst par informācijas resursu, bet arī sniedz savu perspektīvu (Elliott, 1988: 3-4). Taču tas var novest pie situācijas, kurā tiek izlaistas man kā pētniekam būtiskas atziņas, tādēļ savā darba lapā interviju laikā ietvēru arī uzvedinošus jautājumus par detaļām dzīves gājumā. Intervijas noslēgumā lūdzu dalīties pārdomās par nākotni, kas bija sarežģītākā jautājumu daļa, jo ne vienmēr informanti bija tam gatavi, uzsverot nespēju plānot ilgtermiņā, tomēr, vaicājot konkrētākus jautājumus, atbildes tika sasniegtas.

Viena no sarežģītākajām intervijas daļām bija gatavošanās tai, izskaidrojot jauniešiem, par ko es veicu savu pētījumu. Pirms pirmajām intervijām skaidroju pētījuma tēmu, izmantojot šajā darbā esošos konceptus, tomēr tas noveda pie situācijas, kad jaunieši, izdzirdot vārdus „drošības radīšana”, koncentrējās uz bērna fizisko drošību, piemēram, bērna aizsardzība no kontaktligzdām bija tēma, kas vienmēr atklājās šajās intervijās, un citviet, kur cilvēki, uzzinājuši, ka veicu pētījumu, vēlējās uzzināt vairāk par to. Tā kā tas ietekmēja arī intervijas un reizēm paši jaunieši intervijas beigās man vaicāja, kādā veidā no iegūtās informācijas es varu uzrakstīt bakalaura darbu, attīstīju citas metodes, kā runāt saprotami par pētījumu un to, ko es novēroju. Turpmāk, aicinot uz interviju, stāstīju, ka mani interesē, kā ģimene veido savu ikdienu un kā tiek rasts atbalsts, tādējādi atkāpjoties no fiziskās drošības.

2.3. Informantu atlase un interviju norise

Informantu atlase tika attīstīta pašā pētniecības procesā, izvērtējot vēl trūkstošos faktorus, kurus iepriekš neapzināju kā būtiskus, veidojoties informantu skatījumam. V.P.Handverkers (*Handwerker*) un D.F.Vozniaks (*Wozniak*) iesaka vispirms izvērtēt, ko pētnieks vēlas noskaidrot no informanta – kolektīvos priekšstatus vai individuālo pieredzi, kur būtiska ir ne tikai piederība kādai konkrētai grupai, bet svarīgi kļūst arī citi raksturojoši

elementi (Green, 2001: 3-17). Šajā gadījumā esmu izvēlējusies skatīties uz dažādām situācijām, kurās jaunieši audzina bērnus, tāpēc mani interesē specifiskas pieredzes, drošības radīšanas mehānismi un vērtējumi par savu drošumspēju (turpat: 14).

Mans mērķis bija strādāt ar jauniešu ģimenēm, kas var tikt interpretētas kā ļoti plaša grupa, tāpēc esmu izvēlējusies to aprakstīt specifiskāk – mana informanta profils ir jaunietis vecumā 18-25 gadi, kurš audzina vismaz vienu savu bioloģisko bērnu. Šādu vecuma grupu esmu izvēlējusies, jo Latvijā jaunietis tiek skatīts kā persona vecumā līdz 25 gadu vecumam, savukārt 18 gadu robeža izvēlēta tāpēc, ka nepilngadīgo grūtniecība atklātu, manuprāt, citu fokusu un rezultātus novērojumos, jo pusaudžu grūtniecības temats sabiedrībā tiek diskutēts kā atsevišķs fenomens, kuram jāpievērš īpaša uzmanība. Lai gan darba sākumā biju vēlējusies runāt ar jaunieša partneri arī gadījumā, ja viņš vai viņa neietilptu šajā mērķgrupā, tomēr atklāju, ka, lai gan informanti paši piedāvāja savus partnerus, reālas intervijas norunāt neizdevās, – tam par iemeslu bija vīriešu partneru lielā aizņemtība darbā. Slodzes fenomens pavadīja manu pētījumu visā tā procesā, jo saņēmu atteikumus gan sakarā ar neieinteresētību piedalīties, gan aizbildinoties ar laika trūkumu un nevēlēšanos to atrast kopīgai sarunai; dažkārt uz ziņām netika atbildēts, bet viens no informantiem bija atslēdzis telefonu dienā, kad bijām norunājuši sazināties, lai saskaņotu plānu satikties uz interviju. Kopumā veicu četras intervijas ar tēviem, no kurām viena notika pusdienu pārtraukumā, viena – kopā ar bērna māti darba dienas noslēgumā, trešā bija telefonintervija ar tēvu, kurš dzīvo ārpus Rīgas un darba maiņas laikā piedāvāja sazināties, ceturtnā risinājās *Skype* zvana laikā pēc informanta darbalaika vakarā. Vairāki informanti, kas bija tēvi, vēlējās rakstiski atbildēt uz jautājumiem un iepriekš saņemt visu intervijas plānu, bet, tā kā šai metodei ir vairāki trūkumi, kuru dēļ es nolēmu to neizmantot, piemēram, es nevaru mainīt sarunas laikā jautājumus, pielāgot atbilstoši situācijai, novērot atbilžu sniegšanas veidu; es saņemtu pārdomātas atbildes atbilstoši informanta interpretācijai par to, kādi dati man ir nepieciešami, kā arī intervijasaruna ir krietni raitāka un nepaņemtu tik daudz informanta laika; to arī izmantoju kā galveno argumentu. Tā kā abās klātienes intervijās man izrādīja lielu atbalstu, kuru es pati nebiju gaidījusi, piemēram, aizveda ar mašīnu līdz vilcienam vai mājām, tas ļāva arī neformāli pēc intervijas aprunāties un uzzināt par informantiem daudz vairāk.

Kopumā intervijas risinājās informantu dzīvesvietās un kafejnīcās un ilga 30 minūtes līdz vienai stundai, jo daži informanti sniedza plašas atbildes uz jautājumiem, iekļaujot stāstus, kurus neesmu prasījusi, tomēr tie palīdzēja atklāt vairāk par informantu ikdienu. Reizēm pēcintervijas refleksija aizņēma līdz 20-30 minūtēm.

Divas no intervijām risinājās caur *Skype*, kas vienā ļāva informantei paralēli veikt ikdienas pienākumus un stundu veltīt šai sarunai. Lai gan sākotnēji biju šaubījies par šādā

intervijā iegūtajiem datiem, tomēr tā bija ļoti brīva un datiem bagāta saruna, kas, kā pati pēc intervijas secināju, ļāva veikt interviju abām pusēm savā komforta zonā, informantei nebija jāgatavojas mani uzņemt, tāpēc pati saruna noritēja ļoti brīvi un nepiespiesti. Savukārt telefonintervija un otra *Skype* intervija risinājās ar tēviem, kur abās neizdevās veidot kontaktu, kas panāktu atvērtību, un saistījās ar dažādu jautājumu formulēšanu, lai sasniegtu informāciju, kuru biju vēlējusies saņemt. Intervijas, kuras risinājās mājās, ļāva novērot arī informantu dzīvesvietu un izprast ikdienas paradumus, tomēr intervijas kafejnīcās arī bija bagātas datiem, tikai šajos gadījumos intervija kļuva par daļu no ikdienas grafika, tāpēc tās bija laikā ierobežotākas un es izjutu lielāku atbildību respektēt informanta laika ierobežojumus. Gan kafejnīcās, gan māju vide noslēgumā vienmēr beidzās ar sarunu par pētījumu, par rezultātiem, kur informanti lūdza dalīties mani iepriekšējā pētījumu pieredzē, kā arī pastāstīt vairāk par sociālo antropoloģiju, kā rezultātā intervijas noslēgumā ar mātēm parasti sarunas noslēdzās ar diskusijām par izglītību, jo mātes pārsvarā bija studentes. Otrs temats, ar kuru bieži tika noslēgtas intervijas, bija valsts atbalsts vecākiem un bērniem, kad pēcintervijas refleksijā, kad jau diktofonis ir izslēgts, dalījās savās pārdomās par problēmām pašreizējā sistēmā.

Atskatoties uz informantu atlasē posmu, vēl jāpiemin novērojums, ka, jautājot draugiem un paziņām par jaunajiem vecākiem līdz 25 gadu vecumam, pārsvarā tika ieteiktas jaunās mātes, kuras parasti tiek asociētas ar bērnu audzināšanu, bet tēvi parasti tika piesaistīti tikai „baumu līmenī”, kā paši cilvēki izteicās, jo nezināja, vai šis cilvēks tiešām ir kļuvis par tēvu un vai audzina bērnu. Grūtāk sasniedzamas grupas ir ieteikts sameklēt ar t.s. sniega bumbas atlasē (angl. *snowball sampling*), kurā esošie informanti iesaka nākamos, pieņemot, ka informanti varētu būt iepazinuši citus jaunos vecākus, kuri ir līdzīgā situācijā (Aminul Islam, 1973: 39), ko arī izmantoju pētījuma laikā. Informanti sākumā tika meklēti draugu un paziņu lokā. Lai gan, darbu sākot, biju domājusi, ka tas būs vieglāks process, tomēr atklājās, ka liela daļa uzrunāto draugu un paziņu nepazīst cilvēkus no vēlamās grupas, tāpēc daļa informantu kontaktinformācijas tika sniegta par cilvēkiem, kurus paši draugi un paziņas ir satikuši vienreiz un tāpēc dažreiz nevēlējās sniegt šādus kontaktus. Tomēr darba procesā vislielākais atbalsts bija jūtams no dažiem cilvēkiem, kuru vienaudži no skolas kļuvuši pēdējo gadu laikā par vecākiem, un tas vēlreiz atklāja, ka jauniešu ģimenes ir sociāls fenomens, kas parādās vienotās sociālās grupās.

Kopumā pētījumā piedalījās 7 mātes un 4 tēvi, no kuriem viens ir pāris. Visām mātēm izņemot Elīnu, kas šķīrusies no bērna tēva, un Intu, kuru intervēju kopā ar draugu, tēvi ir vairākus gadus vecāki par bērna māti un aizņemties dēļ atteicās piedalīties intervijā:

- Anna – 25 gadi, precējusies, ar vīru audzina pusotru gadu vecu dēlu, studente. Intervija risinājās kafejnīcā, kurai sekoja arī neformālas sarunas noslēgumā. Ierakstītās intervijas ilgums: 56 min
- Egils – 21 gads, ar draudzeni audzina 2 bērnus, strādā 2 darbos. Telefonintervija Egila darba laikā, ilgums: 22 min
- Elīna – 21 gads, šķīrusies, kopā ar vecākiem audzina 2 gadus vecu bērnu, bet dažas dienas nedēļā bērns dzīvo pie tēva, ir studente, strādā. Intervija risinājās kafejnīcā Elīnas pilsētā, ilgums: 1h 4 min
- Gunta – 25 gadi, precējusies, audzina ar vīru, kurš nav bērna tēvs, gadu vecu bērnu, no Rīgas rajona, atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā. Intervija risinājās Guntas mājās, un pēc intervijas stundu sarunājāmies. Ierakstītās intervijas ilgums: 1h 8 min
- Jūlija – 21 gads, precējusies, audzina ar vīru 7 mēnešus vecu bērnu, atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā un intervijas laikā ir studijās paņēmusi gada pauzi. *Skype* intervija, pēc kuras turpinājām sarunas. Kopā intervijas garums: 1h 4 min
- Kaspars – 24 gadi, plāno precēties, bērnam gads, no Rīgas, strādā. Satiku pusdienu pārtraukumā, un, tā kā bijām pazīstami jau iepriekš, intervija risinājās kā saruna, daloties arī tematos, kas nav saistīti ar maniem intervijas tiešajiem jautājumiem, bet ļāva rast tuvāku priekšstatu par informanta pārdomām un veiktajām praksēm. Intervijas ilgums: 47 min
- Marija – 21 gads, precējusies, bērnam 6 mēneši, dzīvo Rīgā, studente. Intervija notika Marijas mājās, gan pirms, gan pēc intervijas risinājās sarunas par pētījuma jautājumiem. Intervijas ilgums: 33 min
- Uldis un Inta – 21 gads, bērnam 4 gadi, abi strādā. Intervija risinājās pāra mājās vakarā. Pēc intervijas sekoja sarunas, kas atklāja prakses un pārdomas, kuras intervijas laikā man nestāstīja, bet vēlāk, iepazīstot mani un atrodot kopīgo, tajās dalījās. Intervijas ilgums: 43 min
- Zane – 21 gads, precējusies, bērnam 3 gadi, strādā. Intervija notika no rīta pirms Zanes darba laika. Intervijas ilgums: 36 min
- Aldis – 24 gadi, ar draudzeni audzina 7 mēnešus vecu bērnu, strādā. *Skype* intervija notika pēc Alda darba laika. Intervijas ilgums: 19 min

2.4. Pētījuma ētika

Jau pirms interviju veikšanas informēju informantus par anonimitāti, transkribēšanu un citātu izmantošanu darbā, kā arī interviju un traksriptu failu aizsargāšanu ar kodu datorā. Tā kā informantiem ievadā biju teikusi par iespēju izvēlēties neatbildēt uz jautājumiem vai arī

lūgt kādus datus neiekļaut analīzē, informanti šo iespēju izmantoja un reizēm intervijas laikā lūdza izteiktos faktus necitēt, tomēr nekautrējās dalīties tajos ar mani. Tāpat interviju laikā tiku brīdināta, ar kuriem datiem varu dalīties vai tieši pretēji, ja šī informācija man uzticēta tieši tāpēc, ka neesmu saistīta kā draugs vai paziņa ar informantu.

Tā kā antropoloģija ir joma, kura nav vēl plaši izplatīta un pārsvarā maniem informantiem nebija zināma šāda nozare, man bija atbildība pārstāvēt šo jomu. Kā jau iepriekš minēju, pēc intervijas liela daļa informantu vēlējās vairāk uzzināt par to, kas ir antropoloģija, kā šos datus varu izmantot savā pētījumā, tādēļ centos informantiem saistoši pastāstīt par nozari. Informantiem tika ziņots, ka viņi var interesēties par pētījumu, ja vēlas uzzināt tā rezultātus.

2.5. Pētnieka loma un datu ticamība

Pētījumā iegūtos datus iespaido pats pētnieks – ne tikai veidā, kā tiek uzdoti jautājumi un kā tiek vadīta intervija, bet arī ar savu pieredzi. Tā kā man pašai bērnu nav, intervijās bieži atklājās pamācošs tonis par to, kur vērsties pēc palīdzības, kā vislabāk iegūt informāciju, vai arī jautājumi tika pavērsti pret mani pašu, piemēram, vaicājot, kad pati plānoju bērnus, kādi ir mani nākotnes plāni, prasot no manas puses atklātību, kādu es sagaidīju no informantiem. Tas lika atkāpties no iepriekš ieņemtās neitrālās pētnieka pozīcijas, tomēr pavēra ceļu jauniem tematiem, kuri iepriekš netika apskatīti intervijā, piemēram, par ceļošanu un kā vecāki diskutē par bērna ņemšanu līdz ceļojumā.

Tā kā tikai viena no intervijām risinājās ar cilvēku, kuru iepriekš esmu pazinusi, tad gandrīz visās intervijās bija iespēja saņemt informāciju, kādu sniedz svešiniekam, kas, manuprāt, dažreiz bija izdevīgi, jo informanti kritiski paraudzījās paši uz savu ikdienu, draugiem, ģimenes locekļiem, un, tā kā es nepārstāvēju nevienu no šīm grupām, informanti brīvi varēja runāt par apkārtējiem cilvēkiem. Piemēram, intervijā ar Guntu sasniedzu atklātību faktos, par kuriem pati izteicās, ka tos neviens draugs nedrīkst uzzināt. Arī citās intervijās jaunieši varēja atskatīties uz savu ikdienu un grupām, kurām pieder, nesaistot mani kā pētnieku ne ar vienu no šīm grupām. Tomēr tas reizēm nāca kā šķērslis, jo dažās intervijās atklātība tā arī netika panākta, jo saruna kļuva formāla un vajadzēja meklēt konkrētus jautājumus, lai saņemtu vēlamās atbildes. Savukārt gadījumā, kad jau informantu pazinu, lai gan mēs nebijām satikušies vairākus gadus, tomēr, transkribējot un analizējot, man bija sev jāatgādina, ka ir daļa informācijas, kuru man nesniedz, kuru uzskata par man jau zināmu, tādēļ ir jāizmanto savas iepriekšējās zināšanas par cilvēka dzīvesgājumu. Man pašai tas bija traucēklis, jo neapzinājos, cik daudz datu šādā veidā, iespējams, neesmu uzzinājusi.

Veidojot daudzveidīgas intervijas – *Skype*, telefonintervija, intervijas informanta mājās un kafejnīcā, pāra intervija, pazīstama informanta intervēšana – atklājas dažādi dati un liek jautāt par datu validitāti. Arī mana iepriekš aprakstītā pētnieka loma akcentē to, kā es ar savu klātbūtni izmainu iegūtos datus, jo ar informantiem pārsvarā tā bija pirmā tikšanās reize, un, lai gan centos uzturēt attiecības, kur informantu uzrunāju uz „tu” un centos nerunāt oficiāli, tomēr pirms intervijas saziņas laikā daļa informantu uzrunāja mani uz „jūs” un uztvēra mani kā svešinieku/pētnieku, radot distanci. Tomēr klātienēs intervijās šīs robežas zuda, ja pirms intervijas izdevās parunāt par citām tēmām, kā arī intervijas laikā centos no savas puses uzdot ar interviju nesaistītus jautājumus, atklājot privātu attieksmi. Tas īpaši parādījās sarunā ar Annu, kuru satiku pirmo reizi, tomēr intervijas laikā manis izrādītā attieksme Annai palīdzēja runāt arī pašai ar lielāku interesi par savu ikdienu, savukārt ļaujot man iegūt bagātus datus. Kopumā interviju daudzveidīgā norise ļauj pēc intervijām analizē novērot, kā mainās dati, un vieglāk izšķirot, ko informanti saka un kā minētie procesi notiek realitātē.

2.6. Datu apstrāde

Pirmās divas intervijas tika veiktas kā pilotintervijas, pēc kuru transkribēšanas tika attīstīts intervijas formāts. Transkripti veikti uzreiz pēc intervijām, tajos iekļaujot ne tikai sacīto, bet arī komentārus par to, kā teikums pateikts, kāda bijusi reakcija, reizēm žesti, kad balss ir pieklusināta vai runāts ar pārlicību. Tika novērots, par kurām tēmām runā brīvāk un kurās ir jāuzdod vairāki jautājumi, līdz tiek sasniegta atbilde. Divas intervijas bija īpaši sarežģīti transkribēt, kur vienā no intervijām teikumi tika būvēti ļoti haotiski, neskaidri, ar iestarpinājumiem, kā dēļ arī transkripts ir veidots ar manu kā klausītāja pieeju, jo daļu informācijas ir iespējams aptvert tikai klausīšanās procesā, nevis precīzi pārrakstot dzirdētos vārdus. Otra sarežģīti transkribējamā intervija bija pāra intervija, kur abi runāja reizē un nepārtraukti atkārtoja viens otra vārdus, papildinot viens otru, kā rezultātā arī šeit transkribēju ar savu kā klausītāja pieeju, reizēm izlaižot visus atkārtojumus vai nešķirot, kuru frāzi kurš informants ir sacījis, ja atbilde sniegta kopā.

Pēc transkriptu veikšanas sāku kodēšanas procesu, kas tika strukturētas divās daļās. Vispirms radīju kodus, kas mani interesēja, lai varētu tos atpazīt intervijās, bet reālie kodi, kurus arī izmantoju kodēšanas procesā, tika veidoti atbilstoši intervijās iegūtajiem datiem, tādējādi nepazaudējot datus, kuri sākumā nav bijuši plānoti, bet var kļūt par labu avotu analīzei. Pēc pirmajiem kodiem tika atkārtoti kodētas intervijas jau ar pilno kodu versiju, iekļaujot citākus un datus pie atbilstošajiem kodiem, kas bija analīzes sākuma posms. Sākumā iegūtie dati tika aprakstīti, tas lēnām pārauga analīzes procesā, kur izmantoju sevis izveidoto

perspektīvu šim pētījumam, izprotot tieši pašu indivīdu skaidrojumu par dažādiem drošības radīšanas mehānismiem.

2.7. Metodes atbilstība un vērtējums

Kopumā pētījums tika sākts ar teorētiskās literatūras atlasī, jauno vecāku situācijas iepazīšanu Latvijā, analizējot statistiku, pētījumus un politikas pamatnostādņu materiālu. Tam sekoja metodoloģijas izstrāde un pats pētījums, kura laikā tika veiktas dažādi strukturētas intervijas, novērojumi un lauka dienasgrāmata, attīstot teorētisko perspektīvu, ko varu izmantot analīzē. Analīzes procesa laikā atkārtoti izskatīju teorētisko materiālu un vēlreiz pārlasīju ģimenes politikas pamatnostādnes, jo pēc interviju veikšanas bija radies fokuss uz faktiem, kas iepriekš man nebija šķituši svarīgi.

Noslēdzot pētījumu, šādas metodes izvēli vērtēju kā atbilstošu, jo interviju dažādie norises formāti ļāva iegūt bagātus datus, kurus var vēlāk kritiski izvērtēt. Paraudzīšanās uz Latvijas politikas pamatnostādņēm attiecībā uz jaunatni un ģimeni, pašu jauniešu intervēšana un savas lauka dienasgrāmatas veidošana ļāva salīdzināt dažādus skatījumus, kā var tikt interpretēta pašreizējā situācija un kas tiek skatīts kā aktuāls un pārdomu vērts. Arī fakts, ka informantu atlase turpinājās visā pētījuma laikā, ļāva aptvert, kādi faktori ietekmē informantu sniegtās atbildes, un meklēt informantus atbilstoši trūkstošajiem faktoriem.

Veicot pētījumu, pietrūka informants, kurš būtu vienmēr sasniedzams un ar kuru es varētu arī ārpus intervijām sarunāties. Lai gan vecāki parasti pēc intervijām teica, lai rakstu, ja ir kādi papildu jautājumi, tomēr iespēja pazīt informantu un satikt ikdienā būtu noderīga, lai pārliecinātos par iegūtajiem datiem un justos brīvāk, uzdodot jautājumus. Otrs faktors, kas ietekmēja rezultātus, bija mana kā pētnieka loma, jo informanti sniedza atbildes pamācoši vai reizēm veidojot nošķirumu starp „mēs” un „citi”, kur es pārstāvēju grupu „citi”, tādējādi akcentējot manu atšķirīgo lomu. Tomēr, veicot pētījumu, tas deva iespēju analizēt, ko vecāki izvēlas stāstīt, kā to izvēlas pasniegt, kā viņi cenšas argumentēt savas rīcības pareizību un reizē pamatot „citu” grupas pareizību, ļaujot nonākt pie dažādām pretrunām, ko izmantoju analīzes daļā, jo tās skāra tieši manis pētīto drošības tēmu.

3. Analīze

Šajā analīzes daļā aptverto informāciju skatu caur cilvēkdrošības prizmu, izprotot, kā jauno vecāku ģimenēs tiek konstruēta un realizēta ideja par drošību. Pētniecības laikā biju izšķīrusi ekonomisko, politisko, kultūras, sociālo, fizisko un eksistenciālo dimensiju, lai pētījuma tēmu aptvertu dažādos līmeņos un iegūtu bagātākus datus. Šādi es devu iespēju atklāt, kādi mehānismi ļauj tiekties pēc drošības ikdienā, kā tiek izpausta vajadzība pierādīt šādu mehānismu esamību vai neesamību pārējiem sabiedrības locekļiem, tādējādi atklājot jauno vecāku un sabiedrības spriedumus par jēgpilnu dzīvi. Analīzes nodaļā es iepazīstinu ar argumentiem, kas ļauj izprast drošības konstrukciju, papildinot tos ar citātiem un novērojumiem.

3.1. Nukleārās ģimenes veidošana

Būtiskus akcentus par ģimenes veidošanu un plānošanu var uzzināt, vaicājot par informantu pagātņi un nākotni. Lai arī informanti nāk no dažādiem Latvijas reģioniem, visiem bija ļoti līdzīgs skatījums uz to, kādiem ir jābūt dzīves apstākļiem, kuros dzīvo ģimene. Šis skatījums kļūst redzams, gan vaicājot par nākotni, kas tiek saistīta ar neprognozējamību, gan arī jautājot par pagātņi un tagadni, kas ļauj atskatīties uz veiktajām darbībām un to, kādas darbības jaunieši izvēlas akcentēt stāstījumā. Nākotnes šaubu dēļ reizēm intervijās bija grūti uzzināt atklātas atbildes, ja informanti nevēlējās ar tām dalīties, tomēr, mainot jautājumu struktūru, tika atklātas nākotnes vērtības un plāni.

Kopumā pētījumu caurvij doma par neatkarīgas nukleāras ģimenes veidošanu, kas izveido robežu ap tēvu, māti un bērnu/iem kā jaunu vienību, kuri rada arī savu mājsaimniecību, kuru var patstāvīgi uzturēt. Veicot intervijas un novērojumus, atklājas, kādas prakses jaunie vecāki uzskata par akceptējamām un neakceptējamām neatkarīgas mājsaimniecības radīšanā, kā tiek sadalīti pienākumi ģimenē, ko arī aprakstu šajā sadaļā.

Darbs. Veidojot stāstījumu par gatavošanos kļūt par vecākiem, parasti tiek uzsvērta tēva loma – radīt vēlamos dzīves apstākļus, akcentējot tieši ģimenes finansiālās iespējas, lai būtu regulāri ienākumi. Tēva laba darbavieta, kurā tēvs ir vadošā amatā, kļūst par svarīgu drošības elementu, un tas pašai ģimenei dod pārliecību par gatavību uzaudzinaēt bērnu vēlamajos apstākļos. Gadījumos, kad tēvi iepriekš ir strādājuši īslaicīgus darbus, darba maiņa kļūst par pirmo pagrieziena punktu, kuru piemin intervijā. Tā kā daļā informantu ģimeņu tēvi vairs nebija jaunieši un bija pabeiguši mācības, par izglītību netika runāts, tomēr gadījumos,

kad tēvs bija vēl skolēns vai students, tika stāstīts par mācību pamešanu vai nespēju tās turpināt apvienojumā ar darba pienākumiem.

Mēs tajā brīdī, kad domājām par bērnu, mums nebija doma, kā mēs to, kā mēs šito, tikai viens – mums vajag! Pēc „mums vajag” es sāku meklēt normālu atalgoātu darbu (smejas). Bet attiecīgi viss sakārtojās. (Kaspars, 24 gadi)

Vīrieša darbavieta kļūst par galveno ģimenes finansiālā resursa sniedzēju. Šī nauda tiek izmantota rēķinu apmaksai, lielāku pirkumu iegādei, kā automašīna, dzīvoklis, arī bērnu sēdekļi vai gultiņa. Vienā no gadījumiem tēvs dalījās izjūtās, kādas pieredzējis laikā, kad darbavietā nav bijis pasūtījumu, tāpēc viņš nav spējis ģimeni finansiāli nodrošināt. Viņš pirmo reizi juties, kā pats raksturoja, slikti, ka nav varējis izpildīt savu pienākumu pret ģimeni, kas arī vēlāk motivēja veidot iekrājumus. Runājot ar un par tēviem, atklājas, ka tēvi bieži strādā papildu darbus; vienā no gadījumiem tika strādāti divi darbi reizē, bet izglītība tiek iegūta tikai gadījumā, ja tā sniedz konkrētu ieguldījumu profesijā un ļauj savienot darbu ar mācībām.

Pēc 3 gadiem gribam nākamā bērnu. Un jāskatās.. es noteikti nebūšu cilvēks, kas strādā ļoti daudz, ka man nevajadzēs to [darbu] darīt. Ka es daru darbiņu, kas man patīk, bet galvenais, kas nodrošina, ir vīrietis un tā.. un tad to 10 gadu laikā būs 3-4 bērni, ceru būšu pabeigusi maģistrus, noteikti tos maģistrus sāksu uzreiz pēc bakalauriem nospieš [izmācīties – aut. piez.]. Ko tur vēlāk, savādāk neatsāksu. Noteikti paliksim Latvijā, nav plāns, ka pārceltos, nav tādu ideju. (Marija, 21 gadi)

Savukārt mātes pameta savas darbavietas, kad devās bērna kopšanas atvaļinājumā, un darbu iepriekšējās darbavietās neturpināja vai plānoja neturpināt pēc bērna kopšanas atvaļinājuma. Tikai vienā gadījumā māte vēlējās atgriezties savā darbavietā, bet to nesaskatīja kā reālu iespēju, jo darba laiks nesaskanēja ar bērnudārza grafiku, bet māte pati sevi redzēja kā vienīgo cilvēku, kas var vakarā būt ar bērnu. Mātes saņemtais pabalsts gandrīz visos gadījumos, izņemot vienu, kur mātes pabalsts ir lielāks par tēva ienākumiem, kļūst par resursu sievietes pašas pirkumiem, piemēram, brīvā laika aktivitātēm, kā arī pārtikai visai ģimenei un nelieliem pirkumiem bērnam. Tā kā daļā pāru mātes joprojām bija bērna kopšanas atvaļinājumā, par laiku, kad pusotra gada periods beigsies, informanti dalījās pārdomās, ka mātei vēl nebūtu jāsāk strādāt, jo apmaksāt auklīti ir dārgi un jaunās darbavietas ienākumi nesegu auklītes pakalpojumus. Sievietes pienākums nav nodrošināt ģimeni finansiāli, tomēr tiek uzsvērts arī tas, ka māte nevar būt pasīva bērnu kopēja, kura pavada laiku tikai mājās, tāpēc vienmēr intervijās sievietes uzsver mācības un aktivitātes, ko veic ārpus mājām. Atgriešanās darbā tiek saistīta ar iespēju būt aktīvai un attīstīt prasmes, nevis nopelnīt.

Vairāk es gribētu strādāt, lai cilvēkos atkal būtu. Mājās tagad sēžot, daudzas prasmes un iemaņas zudušas, kas agrāk bija tādas, varbūt tādas uztrenētas kā uzstāties publikas priekšā,

tad es sapratu, ka es vispār vairs to nemāku un daudzas lietas, nu.. nu tāpēc būtu jāatgriežas darba tirgū. Sagaidīt otro, trešo bērnu (smejas) un tad nopietni pievērsties tādām lietām.

(Anna, 25 gadi)

Savukārt gadījumos, kad intervēju ģimenes, kuru bērniem ir vairāk nekā pusotrs gads, mātes bija atsākušas strādāt un laika posmā, kad mātes bija darbā, bērns atradās bērnudārzā vai pie bērna vecvecākiem. Šajās sarunās mātes pašas par sevi runāja kā par daļu no ģimenes finanšu resursa sniedzējiem, mainot mājsaimnieces lomu. Šāda mājsaimnieces loma intervijās tika radīta kā cilvēks, kas velta laiku ģimenei un sev, kura pienākums nav finansiāli uzturēt ģimeni, tāpēc var studēt un/vai nodarboties ar sev interesējošo jomu. Piemēram, intervijā ar Uldi un Intu, kur Inta intervijas laikā bija dalījusi savos plānos tuvākajā laikā mainīt darbavietu, kas sniegtu garantijas - regulāru darba laiku un iespēju paņemt atvaļinājumu, lai gan šī darbavieta nav saistīta ar mākslas jomu, kuru Inta ir studējusi, Uldis savu redzējumu par nākotni veidoja citādi.

Uldis: Šī gada rudenī, ziemā beidzot pārvākties ārpus pilsētas centra uz tādu nomaļāku vietu.

Nez, strādāt.. kaut kā attīstīt savu firmu, tik tālu, lai Inta var nestrādāt..

Inta: Ko tad es darīšu? (pārsteigta smejas)

Uldis: Nu, to, ko tu tur teici, ka gribi darīt.. gleznot.. (Inta šaubīgi skatās)

Inta: Gribas tādu stabilu vietu, darbu, algu (runā arī par savu darbu), lai var visa ģimene vienreiz, divreiz gadā kopā aizbraukt atvaļinājumā, un, kad būsīm jau tik stabili, tad jau nākamo bērnu. (Uldis un Inta, 21 gads, audzina 4 gadus vecu dēlu)

Mājsaimniecība. Lai veidotu robežu starp jauno nukleāro ģimeni kā vienību un citiem, tiek stiprināta mājsaimniecība, kas nozīmē, ka gadījumos, ja jaunā ģimene vēl nedzīvoja atsevišķā dzīvoklī no vecākiem, dzīvoklis tiek meklēts. Dzīvokļa maiņa nebeidzas līdz ar bērna piedzimšanu, jo vecāki plāno, ka tuvāko gadu laikā vēlas lielāku dzīvokli, līdz beigās varēs atļauties privātmāju, kur dzīvot pašiem ar bērniem. Gadījumā, ja paši vecāki nedomāja par privātmāju, tika radīta vīzija par to, lai bērniem vismaz ir lauku mājas, kurās ciemoties, jo lauki arī kļūst par pilnvērtīgas bērnības elementu, kuru nodrošināt ir vecāku uzdevums. Šādu dzīvokļu maiņu varēju novērot arī, dodoties veikt intervijas, jo dzīvokļi bija tikko remontēti, tajos trūka mēbeles, tomēr vairākkārt tika uzsvērtā dzīvesvietu maiņa, saistot to ar lepnumu un izaugsmi, saucot pat konkrētus kvadrātmetrus, kā mainījies dzīvokļa izmērs, kā ticis veidots dzīvoklis.

Uldis: Mēs izremontējām dzīvokli paši.. Inta vēl naktī pirms piedzima špaktelēja sienas.

Inta: Es viņam saku, man jādzemdē rītā!

Uldis: Es viņai saku, nomierinies, ko tev jādzemdē!

Inta: Un man bija vēl uz priekšu noliktais datums, kad kādas 4-5 dienas vēlāk. Ko tu, celies, jātaisa remonts..

Uldis: Un kaut kādos duvis naktī (..) modināja, nolamāju, lai viņa iet gulēt, ko viņa brauks dzemdēt. Izremontējām dzīvokli.. (Uldis un Inta, 21 gads)

Intervējot jauniešus, kas šobrīd dzīvo kopā ar vecākiem, varēja saprast, ka vecāki dzīvoklī paliek autoritāte lēmumu pieņemšanas procesā, un tā neļauj veidot vēlamu neatkarību. Arī gadījumos, kad jaunieši sākuši kopdzīvi īsi pirms bērna piedzimšanas, vairākās intervijās tiek uzsvērts, ka viņi nebūtu paveikuši tik daudz, lai varētu atļauties dzīvot kā tagad, ja nebūtu pārcēlušies uz atsevišķu dzīvokli, tādējādi atkārtoti uzsverot vēlmi būt neatkarīgiem kā vienu no galvenajiem drošības radītājiem labai dzīvei. Tikai vienā gadījumā dzīve vecāku mājā tika atbalstīta, jo tā bija dzimtas privātmāja, kurā dzīvoja arī citi radnieki, tādēļ sarunas laikā netika runāts par vēlmi pārvākties, bet akcentēts vecvecāku ilgtermiņa ieguldījums uzbūvēt šo īpašumu.

Lai nodrošinātu nukleārās ģimenes neatkarību, tiek iegādāta automašīna, ja arī tā iepriekš ģimenē nav bijusi, jo tā ne tikai kļūst nepieciešamība, lai ar bērnu varētu doties kopā ārpus mājas, bet tā tiek atsevišķi uzsvērtā kā iespēja izveidot vēl vienu neatkarības robežu, ko nepiedāvā sabiedriskais transports. Piemēram, mātes bieži uzsvēra iegūto autonomiju, ka viņas spēj sniegt pašas visu nepieciešamo ģimenei - iegādāties pārtiku, doties ar bērnu pie ārsta, negaidot vīru vai draugu.

Dažādas labas dzīves izpratnes var novērot intervijās, kad jaunie vecāki dalās pārdomās par savu ieguldījumu bērnam nepieciešamo lietu iegādē. Informanti, kuru ienākumu līmenis bija augsts, atbildēja, ka paši visu ir pirkuši un dalījās pārdomās par to, cik dārgi izmaksājusi bērna ienākšana ģimenē un kā šīs izmaksas laika gaitā paaugstinās, savukārt citas ģimenes lepojās ar iespēju netērēt naudu bērnu preču iegādei, jo saņēma visu no citiem cilvēkiem. Šādi var novērot, kā mainās labas dzīves izpratne atkarībā no ienākumu līmeņa, kad ģimene ar augstiem ienākumiem izjūt lielāku finansiālo nedrošību par savām spējām radīt vēlamās dzīves apstākļus bērnam, tātad drošības radīšana nav pozitīvi korelējoša ar ienākumiem, bet paver jaunus priekšstatus par to, kādai jābūt labai dzīvei.

Pilna nukleāra ģimene. Iespēja bērnam augt ģimenē, kurā ir abi vecāki, kas katrs pilda savu atšķirīgu lomu, kļūst par drošības aspektu. Lai veidotu labu un jēgpilnu dzīvi, ir nepieciešama māte un tēvs, kur māte ir mājās ar bērnu, bet tēvs ir darbā. Intervējot jauniešus, pašiem jauniešiem bija grūti izskaidrot otra cilvēka nepieciešamību, piemēram, argumentos izmantojot raksturu saderību. Tas atklājās vairākās intervijās, skaidrojot, ka sieviete tiek

saistīta ar uztraukumu, bet vīrietis ar mērķtiecību un mieru, kas kopā rada komandu, kura spēj sasniegt definētos mērķus.

Es pats personīgi esmu.. es pats esmu tāds.. kā to varētu nosaukt.. Vēsi domājošs? Es vienkārši neuztveru situāciju kā ko ārprātīgu, vienkārši domāju, kas ir tās nākamās loģiskās darbības. (..) Bet Vija ir tāda, kas vispirms uzsauc traģēdiju, pašai slikti paliek, bērnu satrauc, es uzskatu, ka tas nav vajadzīgs. Bet tāpēc mēs esam divi cilvēki, lai viens būtu tāds un otrs būtu citādāks. (Kaspars, 24 gadi)

Heteroseksuāla nukleāra ģimene ir kā ideāls, kurā ģimene cenšas sevi saskatīt, pierādot arī citiem savu spēju funkcionēt kā neatkarīgai vienībai. Piemēram, gadījumā ar Guntu, kura īsi pēc bērna bioloģiskā tēva nāves uzzināja, ka gaida bērnu, bija plānojusi abortu, tomēr pēc izšķiršanās paturēt bērnu viņai piezvanīja labākais draugs, solīja apprecēt un uzaudzināt bērnu kā savējo. Gunta šobrīd jau pusotru gadu dzīvo kopā ar vīru un neplāno atklāt bērnam, ka vīrs nav bērna īstais tēvs. Pati Gunta intervijas laikā, atceroties par bijušajām klasesbiedrenēm, ar kurām bijušas sliktas attiecības, izteicās ar nicinājumu, ka meiteņu bērni aug bez tēva vai ka bērnu nav, jo redzēja, ka savā gadījumā bija izveidojusi vēlamo nukleāro ģimeni. Tikai vienā no intervijām man bija iespēja runāt ar šķirtu ģimeni, kurā informante Elīna stāstīja, ka ir šķīrusies no bērna tēva un, atbilstoši notāra līgumā noteiktajām prasībām, bērns daļu nedēļas dzīvo pie Elīnas, bet otru nedēļas daļu pie tēva. Pati Elīna iespēju būt bez bērna tēva uzskatīja par brīvību, paralēli turpinot studijas, strādājot, rūpējoties par bērnu, saņemot alimentus no vīra, un nākotni veidoja, skatoties uz iespēju sasniegt neatkarību divatā ar bērnu un pārcelties uz privātmāju, īstenojot iepriekš minētos labas dzīves elementus.

Radot vai tiecoties pēc šādiem dzīves apstākļiem, tiek plānoti nākamie bērni, kas vairs netiek saistīti ar pārmaiņām ģimenes dzīvē. Piemēram, sarunā ar Egilu atklājās, ka pirmā bērna gaidīšana notika laikā, kad abi vecāki beidza vidusskolu. Egils sāka strādāt, jaunā ģimene pārcēlās uz jaunu dzīvesvietu, kurā mīt tikai Egils, Egila draudzene un bērns, bet otrais bērns bija kā turpinājums iesāktajam, ļaujot mātei palikt mājās ar abiem bērniem. Arī citās ģimenēs tika plānoti nākamie bērni, un, lai gan izdevumi augtu, tomēr tiek saglabāts pašreizējais dzīves modelis, kas tiek skatīts kā atbilstošs, kurā sieviete var turpināt mācības, būt mājās ar bērnu, bet vīrietis strādā.

Jauno vecāku neaizvietojamība un radniecības saites. Informantu vidū neatkarība tiek bieži uzsvērtā, skaidrojot, ka neviens cits nav palīdzējis sasniegt tos dzīves apstākļus, kādos šobrīd var dzīvot, un ka tas ir tikai pašu nopelns. Jaunieši uzsver savu lomu un rīcībaspēju, saskatot sevi kā galveno virzītājspēku, lai nonāktu pie dzīves apstākļiem, kādos

šobrīd atrodas. Sava neaizstājamība tiek minēta gadījumos, kad jaunie vecāki saskaras ar veselības pasliktināšanos, kas neļautu rūpēties par bērnu vai par visu ģimeni.

Kad viņai bija 6 mēneši, pašai ar veselību bija problēmas. Bieži sāpēja galva man.. un.. ne īsti nevarēja saprast, sāku staigāt pa dakteriem. Bišku novirze no smadzeņu darbības, bet, paldies Dievam, tas viss neatpoguļojas uz bērnu, man pašai viss kārtībā.. tā ka.. Man sākumā bija domas tādas, nedod Dievs, manis vairs nebūs un tad paliks viena meita ar vīru.. un mammai audzināt.. nē, nē.. es to nevaru pieļaut. (Gunta, 25)

Lai gan intervijās tika uzsvērtā patstāvība, tomēr bieži tika arī reflektēts par neiespējamību uzaudzint bērnu vienam pašam vai tikai ar partneri, saistot šādu situāciju ar „sevis pazaudēšanu”, un pat nereālu. Būt bez citu cilvēku atbalsta ir kā bailes, kas netiek saskatītas savā dzīvē, tomēr tiek apzinātas kā viens no galvenajiem nedrošības radītājiem, kas piemeklē citus.

Radniecības saitēm ir nozīme drošības iztēlošanā un radīšanā. Radniecība tiek iztēlota kā nesaraujamās saites veidotāja starp cilvēkiem, tā sevī ietver atbildību par citiem radniekiem un vajadzību savstarpēji palīdzēt. Tomēr pat bez nepieciešamības palīdzēt radnieks tiek uzskatīts arī par vislabāko drošības radītāju.

Jaunie vecāki uzskata, ka vislabākā bērna aukle pirmajos bērna dzīves mēnešos ir māte. To pusotra gada ilgumā nodrošina arī Latvijas pabalstu sistēma, sniedzot iespēju doties bērna kopšanas atvaļinājumā, ko visu informantu gadījumā ir izmantojušas bērnu mātes un kuru arī akcentējušas kā nozīmīgu, jo nav vēlējušās pieņemt svešu auklīti, sevi atzīstot par labāko variantu bērnam. Bioloģisko saišu nozīmīgumu kā priekšnosacījumu labas dzīves radīšanā bērnam atklāj arī stāsts par glābējsilītē ievietoto mazuli, kurā dalījās viena no informantēm (skat. 2. pielikumu). Informante atcerējās gadījumu par jaunu meiteni, kura atstājusi savu jaundzimušo bērnu glābējsilītē, bet pēc pāris dienām atgriezusies kopā ar savu māti, lai saņemtu bērnu atpakaļ, jo māte nebija zinājusi par meitas grūtniecību. Intervijas laikā informante bija tuvu laimes asarām un īpaši uzsvēra faktu, ka glābējsilītē ielikta bērna vecmāmiņa pat iesitusi savai meitai par tādu rīcību. Kā atcerējās informante, viss personāls esot bijuši laimīgi par faktu, ka bērns tagad varēs uzaugt savā īstajā ģimenē pie īstās mātes.

(..) arī tiem bērniņiem, kuriem vecāki nerūpējas, kuriem ir dzērājmmamas, arī tiem bērniņiem mamma ir pati labākā, vienalga, vai viņa katru vakaru ir piedzērusies, mamma ir mamma un viņa noteikti būs labāka nekā cits sociālais darbinieks vai audzinātāja. (Anna, 25 gadi)

Šāda vecāku neaizvietojamība tiek argumentēta ar dabiskumu, jo runā par vecāku instinktu, piemēram, gadījumos, kad jaunie vecāki, īpaši mātes, tiek vaicātas par informatīvo resursu, kā viņas uzzina, kā rūpēties par bērnu, vienmēr ikviena informācija, kā noskaidrots,

tiek vērtēta atbilstoši vecāku „izjūtām”, jo uzskata, ka viņi zina vislabāk, kas bērnam ir vajadzīgs, ko nespētu ne nodrošināt, ne zināt neviens cits.

Pretstatu veidošana. Lai uzsvērtu savu drošumspēju un tādējādi arī spēju veidot jēgpilnu dzīvi, izdevīga kļūst pretnostatīšana pret vienaudžiem, uzsverot dažādās vērtības, kas jauniešiem ir, jo rastas, veidojot neatkarīgu nukleāru ģimeni, bet citiem jauniešiem tādu nav. Lai gan šī pretnostatīšana nav vienota visiem un dažās intervijās ir izteikta sevis pozicionēšana kā cilvēkam, kas vairs nav jauniešis, bet citās savukārt uzsvērtas tieši jaunieša īpašības, tomēr visās atklājas, ka tieši šāds jaunieša pretstata tēls eksistē.

Pirmkārt, sarunās bieži tiek atkārtots nodalījums „mēs” un „citi”, kur „mēs” ietver savu ģimeni un savu draugu ģimenes, parādot, ka vienaudži veic citādas darbības, kurām paši informanti tikuši pāri vai kas nav vairs aktuālas. Dzīve jaunības posmā tiek vienmēr saistīta ar „ballītēm”, „Vecrīgu”, kas kļūst par apzīmējumiem alkohola patēriņam, bāru apmeklēšanai, pasākumiem naktī, partneru maiņu, ko paši jaunie vecāki vērtē kā negatīvu dzīvesveidu, kas nav piemērots ģimenes dzīvei. Šie piemēri atklāj drošības iztēlošanās veidus, kur jauniešivecāki sevi pretnostata vienaudžiem, kam ir vieglprātīgs un garantiju nesniedzošs dzīvesveids, bet sevi kā cilvēkus, kas tā nedara un ir tikuši tam pāri, kā, piemēram, intervijā ar Jūliju – pēc sarunas viņa dalījās pārdomās par to, kādam ir jābūt vīram (skat. 3. pielikumu). Viņas skatījumā vīram bija jābūt vecākam par sievieti, jo vīrietim, viņasprāt, ir nepieciešams ilgāks laiks, lai tiktu pāri šim ģimenei nepiemērotajam dzīvesveidam. Tomēr daļa informantu sevi dažādās situācijās saista ar jaunieša tēlu vai paši sevi joprojām uzskata par jauniešiem, šādos gadījumos definējot jaunieša lomu kā pozitīvu un nepieciešamu, satiekoties ar draugiem ar vai bez bērna, apmeklējot pasākumus un ļaujoties spontānām idejām. Lai gan šeit ir saskatāma pretruna, jo paši jaunieši ne vienmēr bija plānojuši bērnus un interviju laikā atzina, ka nebija domājuši kļūt par vecākiem tik jauni, tomēr intervijas laikā vairākkārt attaisno, kāpēc šis variants ir uzskatāms par pārdomātu lēmumu.

Zini kā, tas tāds vecums. Es uzskatu, ka bērni jātaisa, kamēr tas ir ģenētiski normāli paredzēts, nevis jagaida lielais laimes brīdis, kad tev ir māja laukos, dzīvoklis centrā un miljons kabatā. Tad, iespējams, tu nevarēsi vairs uzražot bērnu. (Kaspars, 24 gadi)

Otrkārt, jaunieši sevi pretstata vienaudžiem, norādot uz savu citādo ģimenes dzīves ciklu. Spriežot par vienaudžiem, tiek runāts kā par cilvēkiem, kurus motivē tieši materiālās vērtības. Viņu izvēlētais dzīves cikls tiek skatīts kā tāds, kurā vispirms tiek rasts materiālais nodrošinājums (dzīvoklis, mašīna, stabils darbs, pabeigta izglītība), un tikai pēc tam seko bērnu plānošana. Mani informanti kritizēja šādu dzīvesveidu, uzsverot sava pareizību, jo, kā paši argumentēja, bērnus vislabāk ir radīt jaunībā un tā ir labākā motivācija sasniegt arī

pārējos labas dzīves elementus. Lai gan interesanti, ka paši informanti par otrā un trešā bērna plānošanu izsakās, izmantojot līdzīgas vērtības, kādas piedēvē saviem vienaudžiem, jo arī vēlas noslēgt pašreizējo posmu dzīvē, piemēram, pabeigt izglītību, iegūt lielāku dzīvokli, pirms radīt nākamo bērnu.

Šādu minēto pretrunu esamība atklāj pašu vecāku vēlmi attaisnot savu lēmumu, norādot uz sevi kā pretstatu citiem, jo saskaras ikdienā ar vajadzībām, kuru nav vienaudžiem. Šeit var novērot drošības mainīgo konstrukciju, kas definēta pārmaiņu posmā, kur lēmums sākotnēji nav bijis vērtēts kā pārdomāts un drošs, bet ir konstruēts laika gaitā. Līdz ar neatkarīgas nukleāras ģimenes izveidošanu tiek radīti dzīves apstākļi, kuri tiek uzskatīti par drošiem un ilgtspējīgiem, lai rūpētos par bērnu.

3.2. Radinieku iesaiste

Intervijās jaunieši dalījās pieredzē, kā tiek veidota neatkarīga nukleāra ģimene, tomēr neatkarību var iedalīt akceptējamā un neakceptējamā citu cilvēku sniegto resursu saņemšanas veidā. Interviju laikā informanti atklāja arī citu radinieku iesaisti, kas kļūst par vienu no galvenajiem drošības radīšanas mehānismiem ne tikai ģimenes veidošanas sākumposmā, bet arī vēlāk, jau audzinot bērnu.

Radinieku tīkls ir cilvēki, no kuriem vienmēr tiek sagaidīts atbalsts ikdienā, radot platformu jauniešiem vecākiem jeb tādus dzīves apstākļus, kur vienmēr var tikt saņemts finansiāls, materiāls, informatīvs, laika vai cilvēku resurss. Bērna vecvecāki, brāļi un māsas, arī krustvecāki tiek konstruēti kā tīkls, kas šo atbalstu arī uzskata kā vienmēr klātesošu un sniedzamu. Šajā sadaļā aprakstu dažādus radinieku tīkla kā resursa izmantošanas veidus, vienlaikus aplūkojot, kā tiek vērtēta šī resursa izmantošana.

Laika resurss. Viens no būtiskākajiem radinieku tīkla ieguldījumiem ir tieši laika resurss, jo jaunie vecāki, pat ja māte ir bērna kopšanas atvaļinājumā un nestudē, vienmēr var paļauties uz radinieku tīklu. Parasti tie ir bērna vecvecāki vai jaunieša vecvecāki, kuri tiek pozicionēti kā cilvēki, ar kuriem vienmēr var sarunāt pieskatīt bērnu.

Nu, principā, es uzskatu, ja man nebūtu vecmamma, es jau sen vairs nevarētu, ja es ņemtos ar viņu. Mana vecmamma viņu sagērbj, piebrauc ar mašīnu, tad es eju lejā pa trepēm [skolā]. Viņai ir 70 gadi, bet viņa joprojām to dara. Es iekāpju mašīnā, pabaroju bērnu, viņa aizbrauc prom. Manuprāt, auklītei.. tas nebūtu iespējams sarunāt ar auklīti kaut ko tādu.. (Marija, 21 gads)

Kā tas atklājas Marijas intervijā, pēc bērna piedzimšanas viņas vecmāmiņa pārcēlās uz Rīgu, izīrēja tur dzīvokli, lai varētu palīdzēt rūpēties par bērnu. Visbiežāk viens no radinieku

tīkla galvenajiem uzdevumiem ir pildīt bērna pieskatītāja lomu, ko līdz bērna pusotra gada vecumam veic bez samaksas, bet pēc tam radnieks var tikt noformēts kā auklīte, pabeidzot apmācības, saņemot sertifikātu, ja bērns neapmeklē bērnudārzu²⁵. Divās ģimenēs šī iespēja arī tika izmantota, bet vairākās informantu ģimenes apsvēra domu nākotnē noformēt bērna vecvecāku kā auklīti. Šādas iespējas labums tika pretstatīts svešam cilvēkam, kura aprūpē būtu jānodod savs bērns, parādot, ka visdrošāko un labāko dzīvi bērns saņem tad, ja ir pazīstams cilvēks tuvumā.

Radnieku tīkla nozīmīgumu ilustrē Guntas stāstījums. Īsi pēc bērna piedzimšanas viņas vecmāmiņa nomira, bet par šo iztrūkstošo atbalstu jaunie intervijās vairākkārt atsaucās kā par tādu, kuram būtu vajadzējis būt, tomēr to saņemt nav bijis iespējas. Arī meitenes māte ir aizņemta, tādēļ mājās Gunta ir visu laiku ar bērnu un rūpējas bez citu cilvēku iesaistes. Lai gan jaunie stāstīja, ka kopumā jūtas apmierināta ar pašreizējo situāciju, tomēr, raugoties nākotnē, šaubas radīja laiks, kad būs jāatgriežas darbā, jo apzinājās, ka nevarēs savienot darbu ar bērnudārza grafiku, kas citās ģimenēs neradīja problēmas, jo bija radnieku tīkls, kam uzticēt bērnu.

Informatīvais resurss. Lai gan intervijās tika vienmēr atkārtota vēlme būt neatkarīgiem, izvairīties no citu cilvēku, it īpaši, radnieku tīkla, iesaistes, tomēr radnieki kā informācijas sniedzēji tika skatīti kā vajadzīgs un neaizstājams resurss. Jaunie vecāki lasīja informāciju par bērnu kopšanu dažādos forumos, žurnālos, tomēr viņu tuvinieku pieredze un padomi tika vērtēti augstāk par pašu jauniešu zināšanām, argumentējot, ka vecāki jau ir vienu vai vairākus bērnus uzaudzinajuši, un līdz ar to informantu acīs kvalificētos kā uzklaušanās vērts resurss. Informatīvā atbalsta saņemšana ir jauniešu vecāku biežās iesaistes pamatojums.

Finansiālais un materiālais resurss. Vecāku finansiālā iesaiste jauniešu dzīvē ir tēma, par kuru jaunie vecāki paši izvairās runāt un tikai pēc jautājumu pārformulēšanas atklājas fakti par jauniešu vecāku līdzdalību bērnu audzināšanā arī finansiāli, kas rada priekšstatu par nedrošību jaunajā mājāsaimniecībā.

Nu, tā.. (smejas) man pašam negribas, ka palīdz (smejas). Reizēm draudzenes vecāki palīdz un ir tā, ka „nē, nevajag, negribam, mēs paši tiksim galā, nav jau problēmas”. Reizēm jau ir tā, ka nemaz nevajag un tāpat dod to naudu. Nē, nu, protams, esmu pateicīgs, saku „paldies”, bet cenšos pats tikt galā. (Egils, 21 gads, divi bērni)

²⁵ ²⁵ Par aukles sertifikāta iegūšanu. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/e-konsultacijas/4924-par-aukles-sertifikata-iegusanu/> Skatīts: 27.05.15.

Kā redzams šajā citātā, informanti savu vecāku naudas atbalstu tulko kā pašu jauniešu nespēju tikt galā ar savu mājsaimniecību, visgrūtāk to ir pieņemt tieši pašiem tēviem, kuriem veidot ģimenes finansiālo neatkarību ir dzimtes lomas radītais pienākums. Vecāku dotā nauda tiek pozicionēta kā tāda, kas netiek pieprasīta no informantu puses, bet ko vecāki sniedz pēc savas iniciatīvas. Kā jau atklāju iepriekš gadījumā ar Kasparu, kuram darbā trūka pasūtījumu un rezultātā arī alga bija krietni mazāka nekā plānotā, viņš finansiālās problēmas risināja, aizņemoties no vecākiem, un tieši aizņemšanās process bija visgrūtāk akceptējams. Citā gadījumā, kad jauniešu vīrs un tēvs bija labi draugi, viņu vidū, kā liecināja informante, nebija finansiālu attiecību, bet notika zināšanu un pakalpojumu apmaiņa, tādējādi parādot tēvu un vīru kā līdzvērtīgas personas, kur notiek ne tikai resursa saņemšana, bet arī došana.

Tā kā finansiāls atbalsts ģimenei tiek saistīts ar nespēju pašiem tikt galā ar savu mājsaimniecību, radnieku materiālā palīdzība tiek skatīta kā pieņemama. Radnieki iesaistās, dāvinot bērnam dāvanas vai paši pie sevis mājās radot tādus apstākļus pieskatīšanai, kādi bērnam ir savu vecāku mājās, ar visu nepieciešamo, kā bērnu gulta, pārtinamais galds, apģērbi u.c. mantas. Kad jauniešiem jautāju par vecāku iesaisti, šāda situācija tika skaidrota ar pašu radnieku vēlmi iekļauties un bērnu vecāki to vērtē kā vecāku pašu iniciatīvu, kas nav no viņiem atkarīga. Rezultātā radnieku tīkla radītie dzīves apstākļi kļūst par nozīmīgu jaunās ģimenes drošības mehānismu, jo tiek saņemts nepieciešamais un radnieki ir gatavi reaģēt ikvienā situācijā, lai varētu sniegt to, kas vēl trūkst bērnam un ģimenei, tomēr šādu atbalstu paši jaunie vecāki nenovērtē.

Platforma. Jauno ģimeņu radnieki tiek pozicionēti kā cilvēki, kuriem vienmēr ir iespēja sniegt finansiālo un materiālo atbalstu, starp kuriem vienmēr ir cilvēki, kas gatavi sniegt laika resursu, lai rūpētos par bērnu tad, kad paši vecāki ir aizņemti. Radnieki jauniešu acīs tiek skatīti kā tādi, kas vienmēr ir līdzās, gatavi reaģēt neplānotās situācijās, sniegt nepieciešamo informatīvo vai cita veida atbalstu, radot, kā to pati nodēvēju, atbalsta platformu, kas neļauj atteikties no pašu jauno vecāku definētajām un jau īstenotajām vajadzībām, kā mājoklis, finansiālais resurss, u.c.

Trīs informantu ģimenes dzīvoja vienā mājsaimniecībā ar citiem radniekiem, bet ceturta ģimene regulāri mainīja savu uzturēšanās vietu, tādējādi arī dzīvojot pie dažādiem radniekiem. Lai gan uzturēšanās vienā mājsaimniecībā ar radniekiem nozīmē jauniešu nespēju radīt neatkarīgus dzīves apstākļus, tomēr tiek bieži izmantotas, kad, kā tiek skaidrots, nepieciešama ģimenes iesaiste bērna audzināšanā. Piemēram, vienā no intervijām informante pārvācās uz vecāku mājām līdz ar šķiršanos, jo pati nespēja uzturēt neatkarīgu mājsaimniecību, studēt, strādāt un audzināt bērnu, citā gadījumā bērna veselības stāvoklis tiek

skaidrots kā iemesls, lai pārvāktos. Lai arī kas tiktu minēts kā iemesls, lai pārceļtos, vecāku mājas ir kā vienmēr klātesošs resurss, platforma, uz ko paļauties arī brīdī, kad citi drošības radīšanas mehānismi ir zuduši.

3.3. Draugu loks

Pirmajā, teorētiskās perspektīvas nodaļā definēju drošību, kur viens no elementem bija vajadzība piederēt grupai un realizēt savas vēlmes šajā grupā. Draugu loks jauniešiem kļūst par nozīmīgu vērtību konstruktāru, kas dod iespēju piederēt šai grupai. Sarunu laikā draugu loka nozīmīgums tika akcentēts, paužot savu vienlīdzīgumu ar pārējiem grupas locekļiem, kas rada vēlmi kopīgi pavadīt laiku, dalīties informācijā un veidot nošķirumu starp saviem draugiem un citiem cilvēkiem.

Laikā, kad jaunieši kļūst par vecākiem, šis laiks tiek saistīts ar pārmaiņām arī draugu lokā, kam par iemeslu ir arī dzīvesveida maiņa. Intervijās bija gan gadījumi par draugu loka nomaiņu, kur cilvēkus, kas iepriekš bijuši draugi, nomainījis jauns draugu loks, kur citi ir vecāki ar līdzīga vecuma bērniem, kur jaunais draugu loks tiek uzskatīts par stabilāku un nemainīgu, citos gadījumos draugu loks nav mainījies, jo tiek reflektēts par šo laiku kā brīdī, kad visiem draugiem piedzima bērni, jo šāds „bērnu vilnis” ir „dabisks” informantu draugu loka vecumā (vārdu „dabisks” lietoju pēdējās, jo arī tā ir konstrukcija, kura tiek daudzveidīgi izmantota, piemēram, vieni šādu dabiskumu raksturo ar bērnu dzimšanu draugu lokā 18 gadu vecumā, bet citi 25 gadu vecumā). Citā piemērā draugu loka maiņa netiek iezīmēta, bet sarunas laikā vairākkārt informants sevi nošķir no citiem vienaudžiem, pierādot savu un savu draugu loka briedumu un citādumu.

R: Jums apkārt ir daudz cilvēku ar bērniem?

E: Jā, pēdējā laikā kaut kā ātri tas viss notikās. Manam draugam piedzima meitiņa, visiem, visiem tagad apkārt bērnu.

R: Kad jūs gaidījāt, bija jau bērni draugiem?

E: Bija jau bija, tikai nebija tik daudz, tagad piedzimuši daudz.

Īstenībā nē. Mēs tā kā 3 čomi, tiem uzreiz bija bērni. Tā, ka mēs palikām kopā. Brīvo laiku ar bērniem visi kopā bijām. Nekas nav mainījies. (Egils, 21, divi bērni)

Lai arī stāsti atšķiras, tomēr novērojama vēlme radīt sev apkārt draugu loku, kuru uzskata par līdzvērtīgu sev un kas adaptējas jaunajām vērtībām. Tieši šādā grupā jauniešu ģimene spēj just piederību un līdzīgas vajadzības. Iespēja piederēt cilvēkiem ar līdzīgām vajadzībām un vērtībām novērojama arī gadījumos, kad jaunieši pievienojās interneta forumiem, satiekot citas sievietes, kuru bērns ir dzimis līdzīgā laikā.

Informatīvais resurss. Draugu loks ar bērniem, interneta forums, pat vienā no gadījumiem informantes draudzene, kas pirms bērna dzimšanas meklēja internetā informāciju par bērniem, lai palīdzētu informantei, – šie stāsti atklāj draugus, kas ne vienmēr ir arī vienaudži, kā nozīmīgu resursu drošības uzturēšanai. Ja jauniešu vecāki ir cilvēki, kuri paši ir uzaudzinājuši bērnus un spēj sniegt padomu par bērnu kopšanu, tad draugu loks sniedz aktuālāku informāciju un ļauj dalīties pieredzē atbilstoši mūsdienu praksēm par to, kas tiek uzskatīta kā laba bērna audzināšana. Tieši draugu loks kļūst par uzziņas resursu, daloties pieredzē par dažādu pakalpojumu izmantošanu, pabalstu saņemšanu, kura citviet vecāku vidū nemaz netiek meklēta, vai, ja tiek meklēta, tā vērtēta kā neveiksmīga. Draugu loks sniedz informatīvo resursu, pat nemeklējot, un tas tiek uztverts kā vienmēr klātesošs.

Nu, godīgi sakot, tik daudz.. es viņu nemeklēju, es viņu ieraugu, ja kaut kas interesants parādās, tad izlasu, bet tā meklēt es viņu nemeklēju. „Facebook”, kur visi mani draugi ar bērniem, pārsvarā jau sievieškārtas pārstāves postu visādu informāciju, kas būtu jāzina.

Pagaidām pietiek (smejas), pietiekami daudz var uzzināt. (Kaspars, 24 gadi)

Tomēr draugu loka nozīme nav saistāma vienīgi ar bērnu aprūpi, jo piederība grupai ļauj radīt ne tikai piemērotus dzīves apstākļus bērnam, kur vecāki ir informēti par aktuālo, kā rūpēties par bērnu, bet arī vecākiem, pavadot laiku bez bērna, atpūšoties draugu lokā. Par pašiem informantiem līdzvērtīgu draugu loka nozīme redzama arī citās dzīves situācijās, kas šķietami nav saistītas ar bērniem, piemēram, pasākumu organizēšana. Vairāki informanti dalījās stāstos par to, kā citi vienaudži, kam nav bērnu, nesaprot jauno vecāku pēkšņu atteikumu vai pasākuma atcelšanu, ja bērns ir saslimis. Šāda par saprotošu uzskatīts draugu loks ļauj jaunajiem vecākiem vadīt dzīvi, kas tiek uzskatīta par labu, kura ir ilgtspējīga un tātad arī droša, jo nav jādomā par draugu loka maiņu.

3.4. Publiskā telpa

Publiskā vide var kļūt par nozīmīgu drošības radīšanas faktoru, tādēļ šajā sadaļā aprakstu, kā publiskā vide var radīt bailes vai tieši pretēji – ļauj izjust atbalstu. Iezīmēju arī privātu attiecību veidošanas nozīmi starp jaunieci un pasniedzēju vai ārstu, kas palīdz rast atbalstu institūcijās, kurās šķietami pastāv neitrālas attiecības cilvēku starpā.

Viena no informantēm, kura uzzināja par savu grūtniecību 19 gadu vecumā, atskatoties uz bērna gaidīšanas laiku, dalījās pieredzē par citu cilvēku dažādo attieksmi, kas likusi pašai sākt šaubīties par to, vai varēs būt laba māte. Šīs šaubas palīdzējuši izkliedēt citi draugi, kuri snieguši atbalstu, palīdzot definēt pašai topošajai mātei no jauna tās vērtības, kuras uzskata par svarīgām un nepieciešamām labas dzīves nodrošināšanai sev un savai ģimenei.

Līdzcilvēku atbalsts publiskā vidē var būt noteicējs tam, kā jaunais vecāks izjutīs savas iespējas realizēt vēlmes. Piemēram, sabiedriskais transports var kļūt par noteicēju, vai tiks apmeklēts kāds pasākums, ja vecāks dodas viens pats ar ratiņiem un bērnu un izjūt bailes, vai tiks iekšā transportā. Šāda nepārliecinātība par sevi var rasties arī, apmeklējot iestādes, kurās jāizmanto kāpnes, un, gadījumā, ja lifts nestrādā vai arī tāda nav, nākas saskarties ar grūtībām, kas var likt nākamreiz izšķirties neapmeklēt šo iestādi, jo citu cilvēku atbalsts ne vienmēr tiek sagaidīts, kaut arī ir vēlams. Vēl viens nozīmīgs nedrošības radītājs, kas var likt justies jaunajai mātei nepieņemtai publiskajā vidē, tā ir barošana ar krūti. Tā kā daļa cilvēku barošanu ar krūti uzskata par atkailināšanos un vienā no intervijām pat tika minēts gadījums, kad policija ir lūgusi pilsētas svētku laikā to pārtraukt, bet citā gadījumā jaunās mātes kautrējušās to darīt, līdz viena ir nolēmusi pabarot bērnu, un tas ļāvis arī citām pievienoties un justies akceptētām. Šādi gadījumi atklāj māšu nespēju iederēties šajā publiskajā vidē ar savām prasībām, tādējādi atkal liekot justies nedroši, jo nevar realizēt vēlamos dzīves apstākļus.

Arī mācību iestādēs manā gadījumā tieši informantēm nācās saskarties ar dažādām situācijām, kurās vajadzēja lūgt īpašus atvieglojumus mācībās sakarā ar dzemdībām vai bērna slimību.

(..)Man bija bakalaura darba aizstāvēšana, ja nemaldos, kadu nedēļu pēc dzemdībām, un tur bija tāds.. nu jā..nu prakses aizstāvēšana bija tā, ka biju divas dienas ārā no slimnīcas un tā īstā aizstāvēšana bija kādu mēnesi pēc tam. Un es atceros, ka es nevarēju nostāvēt kājās, pasniedzēji nesaprata, un brauca man virsū un lamāja, ka man slikts darbs un vēl viskautko. Bet tad man paveicās ar bakalaura darba vadītāju, viņa mani saprata, palīdzēja, bet tas sākums, jā.. (Anna, 25)

Lai gan bieži atbalsts netiek saņemts un pašas studentes nemaz nav vēlējušās pieprasīt īpašu attieksmi no pasniedzējiem, tomēr tas tiek skatīts kā noderīgs un vēlams. Vislabākais drošības radītājs ir tieši privātu attiecību veidošana ar pasniedzējiem, kas ietver iespēju mainīt neitralās attiecības studentu un pasniedzēju vidū, tikt atpazītam grupā ar savu situāciju un saņemt īpašu, privātu attieksmi, kas parasti tiktu uzskatīta par nepieņemamu rīcību. Piemēram, viena no informantēm dalījās savā pieredzē par skolu, kurā jau mācās sesto gadu, tāpēc visi pasniedzēji ir zināmi, sūtījuši apsveikumus laikā, kad bijusi slimnīcā ar bērnu, ar kuriem var sarunāt vēlamo mācību laiku un veidu, savukārt kā pretstats tiek pozicionēta akadēmiskā mācību vide, kurā auditorijā vairāki desmiti vai pat simti cilvēku, ir bieža pasniedzēju maiņa, kā rezultātā viena studenta lūgumi var netikt ievēroti.

Arī ar ārstiem var kļūt nozīmīga šādu privātu attiecību veidošana, kas rada drošību par iespēju izmantot šo resursu arī ārpus oficiālā darba laika, ārpus rindām, kuras jāgaida vairāki mēneši. Vienā no intervijām mana informante bija strādājusi slimnīcā un stāstīja, ka tas ir labs

ieguvums, jo tagad var pavisam vienkārši tikt pie ārsta un nav jāgaida rindā, bet cita informante dalījās savā situācijā par ģimenes ārstu, kas tiek uzskatīts par draugu un kurš tāpēc vienmēr ir sasniedzams.

Mums ir ļoti labs ģimenes ārsts. Mēs pamodāmies, mazā visu nakti bija klepojusi, es uzzvanīju ģimenes ārstam, „brauc pie manis”. Izklusēja, teica, ka viss kārtībā, bērns aizgāja uz dārziņu, ļoti tāda pretimnākoša ģimenes ārste. Es viņu esmu zvanījusi sestdienā no rīta.

Bet pārējie ārsti.. nu ir tādi.. (Zane, 21, precējusies)

Tā kā bieži situācijas ar bērnu tiek skatītās kā tādas, kas ir ārpus ierastā un ikdienišķā, tad privātas attiecības ar ārstu vai pasniedzēju ļauj veidot saziņu arī brīžos, kad tas ikdienā nebūtu pieņemams.

3.5. Jaunatnes un ģimenes politika

Jauno ģimeņu priekšstatos valsts tiek vērtēta kā nozīmīgs naudas resurss, kurš pagaidām nav pietiekams, bet, kuru izmantojot, jaunajai ģimenei būtu jābūt spējīgai izveidot jaunu nukleārās ģimenes mājsaimniecību. Pārsvārā visās ģimenēs saņemtie pabalsti novērtēti kā nenozīmīgs finanšu avots un bieži vien paši vecāki nezināja, cik daudz naudas tiek saņemts. Tomēr visās intervijās tika pausts viedoklis, ka „valstij nerūp ģimenes un bērni”, jo pašreizējie atbalsta mehānismi nestrādā. Reizēm pat sniegtais atbalsts tika izsmiets, piemēram, stāstot, ka vienīgais, ko pašvaldība ir piešķirusi jaunajai ģimenei, bijusi karotīte ar pilsētas logo.

Negatīvā jauniešu attieksme pret valsts politiku attiecībā pret ģimenēm redzama arī gatavošanās posmā, lai kļūtu par vecāku, kad jaunie vecāki meklējuši uzziņas avotus par saviem pabalstiem. Daudzi vecāki dalījās ar pieredzi mājaslapu, likumu, forumu izpētē, tomēr skaidrībā nav tikuši par savu pabalstu, kas pienāktos laikā, kad bērns ir piedzimis. Vienā gadījumā pat tika minēts zvans uz Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru, kas nav spējusi sniegt vēlamu informāciju, maldinājusi, un tāpēc parasti draugu loks ir vienīgais avots, lai rastu atbildes uz jautājumiem.

Tā ir tāda absurda lieta, kas Latvijā notiek, gan jau tu droši vien zini, kamēr tu neprasi, neviens neko nesaka. Neprasīsi kaut kādu pabalstu, neviens tev viņu nedos. Bet, nu jā, viens ir tas, ka es pats ļoti urbos cauri visiem tiem likumiem, bet otrs arī tas, ka man draugi visu šito, šāda pašā stāvoklī, kam bērni dzimst vai ir dzimuši, vai taisās dzimt, visi kaut ko pameklē, visi kaut ko atrod, kopīgiem spēkiem var atrast tos punktus, uz kuriem atvieglot šito dzīvi. (Kaspars, 24 gadi)

Arī cita informācija par valsts finansējumiem pakalpojumiem tiek uzzināta no draugiem vai saistīta ar nejaušību, jo, mērķtiecīgi meklējot, šāda informācija nav tikusi atrasta. Rezultātā

informanti valsti redz kā nozīmīgu drošības radīšanas mehānismu, kurš gan nefunkcionē un kuru ikdienā, veidojot savu atbalsta tīklu, nemana.

Bet kad aizgāju uz N. (darba vieta) es jau biju izmācījusies, pabeigusi skolu, pēc tam tikai darbs un dekrēts. Visi jau teica, kolēģi bija priecīgi. „Malacis, Gunta, uz priekšu, vajag tagad drusku paslaukt valsti!” bet, nu.. (Gunta, 25)

Valsts sniegtais atbalsts tiek skatīts kā tāds, kam būtu jābūt vienotam visiem, neatkarīgi no iepriekšējā atalgojuma, kas netiek saistīts ar savu ieguldījumu un kur jaunais vecāks sevi pozicionē saņēmēja lomā. Šāda saņēmēja loma veidota arī skatījumā par mājsaimniecības radīšanu, jo, kā jau minēju sadaļā par nukleāras ģimenes veidošanu un neatkarību, mājsaimniecības izveide ir nozīmīgs drošības radīšanas elements, kura tapšanā pašreiz informanti nav izjutuši atbalstu vai pat ironizējuši par to. Piemēram, vienā no intervijām tika izsmieta doma par nekustamā īpašuma nodokļa samazināšanu daudz bērnu ģimenēm²⁶, bet tika uzsvērtā paša dzīvokļa vai mājas piešķiršana jaunajai ģimenei kā labākais risinājums pašreizējām demogrāfijas problēmām. Arī par kredītu ņemšanu intervijās novērojama nepatika, jo tā tiek saistīta ar nedrošību un nespēju pašiem radīt vēlamos dzīves apstākļus, tāpēc pašreizējā Ekonomikas ministrijas mājokļa atbalsta programma var tikt uzskatīta par aktuālu, tomēr pilnu drošību nesniedzot negatīvā kredītu vērtējuma dēļ²⁷.

Neskaitot mājsaimniecības izveidošanu un nukleāras, neatkarīgas ģimenes radīšanu, arī radnieku tīkls informantu ģimenēs kalpo par nozīmīgu drošības radīšanas mehānismu. Tā kā laikā, kad Intai un Uldim piedzima bērns, pārī abi vecāki bija nepilngadīgi, intervijas laikā viņi dalījās bērna pirmo četru mēnešu pieredzē, kad abiem nebija atļaujas bez pilngadīgas personas uzņemties atbildību par bērnu. Lai gan jaunā ģimene jau bija izveidojusi savu mājsaimniecību un vēlējusies vadīt neatkarīgu dzīvi no citiem radniekiem, tomēr atbildību nācās dalīt ar Intas mammu, kas bija pārņēmusi bērna aizbildniecību līdz jauniešu pilngadībai. Rezultātā paši jaunieši jutušies nedroši, jo nav varējuši pildīt pienākumus, kas ļauj ģimenē bērna vecākiem būt atbildīgiem par bērnu un radīt neatkarīgas nukleāras ģimenes dzīves apstākļus.

Tiek pozitīvi novērtēta arī iespēja bērna radniekam būt par pieskatītāju, tāpēc jaunie vecāki ir gandarīti par pašreizējo iespēju mātei būt ar bērnu pusotru gadu bērna kopšanas atvaļinājumā, kā arī par iespēju noformēt radnieku par auklīti, radniekam pabeidzot

²⁶ 5.pants. Atvieglojumi nekustamā īpašuma nodokļa maksātājiem Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=43913> Skatīts: 27.05.15.

²⁷ Piešķir papildu finansējumu atbalstam mājokļa iegādei ģimenēm ar bērniem. Pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/jaunumi/3908-pieskir-papildu-finansejumu-atbalstam-majokla-iegadei-gimenem-ar-berniem> Skatīts: 29.05.15.

apmācības, saņemot sertifikātu un darba laikā arī valsts pabalstu²⁸. Lai gan pašreizējais mehānisms ir pozitīvi novērtēts, tomēr gadījumā, ja pēc bērna pusotra gada vecuma sasniegšanas nav šāda radnieku tīkla, kam bērnu atstāt, novērojama vēlme pagarināt bērna kopšanas atvaļinājumu.

Veselība ir temats, par kuru jaunie vecāki nevēlas runāt. Tā tiek saistīta ar obligātajām valsts noteiktajām veselības pārbaudēm un ārsta vizīti brīdī, kad nav zināms, kā pašu spēkiem tikt galā ar slimību vai traumu. Redzams, ka pieprasītie obligātie ārsta apmeklējumi kļūst par veselības uzturēšanas galveno sastāvdaļu, kas ļauj radīt drošību un kura citādi netiktu izmantota, ja vecāki paļautos uz savām, radnieku un draugu zināšanām, kas tiek izmantotas ikvienā citā jomā. Ikviens cits valsts piedāvātais atbalsta resurss bērna vajadzībām netiek saistīts ar vajadzību pēc tā, bet tiek izmantots, argumentējot, ka tas ir „bez maksas” un „varbūt noderēs”, piemēram, tā tiek runāts par baseina apmeklējumu, rehabilitologa vizīti vai masāžu bērnam.

Salīdzinot ar valsts noteiktajām ģimenes politikas pamatnostādņēm, novērojamas arī pretrunas tajā, kā jaunieši, kuri kļuvuši par vecākiem, redz ģimeni un kā valsts to cenšas attīstīt. Jau runājot par nukleārās ģimenes neatkarīgas mājsaimniecības izveidi, iezīmēju vecāku vēlmi saņemt lielākas iespējas veidot šo būtisko drošības sastāvdaļu. Tomēr bez tā pamatnostādņēs tiek runāts par vīrieša iesaistes palielināšanu ģimenes dzīvē, kas pašlaik informantu ģimenēs tiek uzskatīta par pietiekamu, jo tēvs gandrīz visās intervijās bija galvenais ģimenes finansiālais nodrošinātājs un viņa prombūtne darba dēļ ir uzskatāma par normālu un nepieciešamu parādību, jo vakaros vai tēva brīvdienās viņa iesaiste darbībās ar bērnu bieži vien aizstāj mātes ikdienas pienākumus.

Otra pretruna redzama ģimenes dzīves ciklā, kur valsts ģimenes politikas pamatnostādņēs izveidotais ģimenes cikls atšķiras no tā, ko jaunie vecāki realizē savā ģimenes dzīvē. Jau pirmajā nodaļā ieskicēju valsts veidoto skatījumu, kur ģimenes dzīvē bērns ir noslēdzošais posms, kas ir plānotas rīcības rezultāts laikā, kad citi drošības elementi jau ir sasniegti – pāris ir ieguvis neatkarību, uzsvērts, ka pāris ir laulībā, kas ir pirmais elements ģimenes dzīvē, un tikai tad ģimenē ienāk bērni. Savukārt jauniešu ģimenēs šāds cikls bieži vien iet pretējā virzienā, jo tikai nelielā daļā gadījumu pāris jau bija precējies pirms bērna dzimšanas. Lielākoties bērns bija pirms pāris radīja pilnīgu neatkarību no radnieku tīkla, kas joprojām ne vienmēr bija sasniegta. Tieši bērns kļuva par motivatoru, kas lika ātrāk veidot valstij vēlamu neatkarību, atrast darbu, un tikai tad domāt par kāzām kā noslēdzošo posmu patstāvības radīšanā, jo kāzas kļūst kā pierādījums pāra neatkarībai, piemēram, tās tiek

²⁸ Par aukles sertifikāta iegūšanu. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/e-konsultacijas/4924-par-aukles-sertifikata-iegusanu/> Skatīts: 27.05.15.

saistītas ar svinībām draugiem un ģimenei, augstu finansiālo ieguldījumu, un tiek vērtēts kā dārgāks un pārdomājāmāks lēmums nekā bērna ienākšana ģimenē.

4. Secinājumi un ieteikumi

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot, kā jauno vecāku ģimenes pašas vērtē savu drošumspēju un kādi drošības radīšanas mehānismi tiek izmantoti. Balstoties uz cilvēkdrošības perspektīvu, tika veiktas intervijas ar jauniešiem, lai atbildētu uz pētnieciskajiem jautājumiem, kā jaunie vecāki skaidro labu un jēgpilnu dzīvi, kādi ir jauno vecāku mehānismi, lai sasniegtu vēlamu drošību un kā jaunie vecāki vērtē savas iespējas radīt vēlamos dzīves apstākļus. Pētniecības darba cilvēkdrošības perspektīva ar interviju palīdzību ļāva uzzināt dažādas drošības dimensijas, izzinot argumentus, kā drošību izprot paši jaunie vecāki, un elementus, kas ļauj rast drošības sajūtu. Vaicājot par pagātņi un nākotni, bija atklājama jauniešu drošumspēja jeb spēja pielāgoties mainīgiem apstākļiem. Šajā secinājumu nodaļā es sniedzu pētījuma datu analīzes rezultātus, bet noslēgumā iezīmēju soļus, kas var tikt veikti, lai papildinātu pašreizējo pētījumu, kā arī izsaku ieteikumus.

Pētījuma laikā teorētiskās literatūras analīzē secinu, ka, lai izprastu drošību, tā ir jāpēta, ne tikai vērtējot cilvēka spēju izvairīties no draudiem, bet arī to, kā pats indivīds definē drošību un kā to pieredz. Drošība ir nepārtraukti mainīga, tā tiek definēta laika gaitā, pielāgojoties jaunām situācijām. Indivīdam ir svarīgi piederēt grupai, no kuras tiek pārmantota drošības izpratne, tā ir iespēja veidot savstarpējas attiecības un realizēt ieceres atbilstoši priekšstatam par jēgpilnu dzīvi.

Jau pētījuma ievadā, sākot darbu, iepazīnos ar Latvijas demogrāfisko situāciju, kur novērojama pirmā bērna dzimšanas vecuma palielināšanās sievietēm un vīriešiem, kas tiek vērtēta kā negatīvs rādītājs, tāpēc pirmā bērna dzimšanas vecums jauniešu vidū būtu jāvērtē kā veicināma prakse. Tomēr, analizējot pašreizējo uz ģimeni un jaunatni vērsto valsts politiku, var secināt, ka valsts attīsta ģimenes ekonomisko, sociālo un fizisko dimensiju, bet ģimene tiek skatīta vienīgi kā resurss, neņemot vērā ģimenes locekļu radīto kultūras dimensiju.

Kopumā pētījumu caurvij doma par ģimeni, kurā ir tēvs, māte un bērns/bērni atsevišķā māsaimniecībā, radot jaunizveidotās nukleārās ģimenes neatkarību no apkārtējiem cilvēkiem. Līdz ar gatavošanos bērna piedzimšanai tiek aktualizēti drošības radīšanas elementi. Pastāvīga darbavieta ar izaugsmes iespējām vīram, lai spētu finansiāli nodrošināt ģimeni, ir pirmais jaunās ģimenes solis, tiecoties sasniegt vēlamos dzīves apstākļus. Tam seko jaunas māsaimniecības radīšana vai arī esošās paplašināšana, tiek iegādāta automašīna, kas kļūst par vēl vienu neatkarības elementu. Atkarībā no ģimenes ienākumu līmeņa par labiem dzīves apstākļiem tiek uzskatīta iespēja iegādāt bērnam nepieciešamās preces, bet nedrošības sajūta – gadījumā, ja šādas mantas ir jāiegādājas jau lietotas. Jaunajā ģimenē bērna māte un tēvs kļūst par galvenajiem drošības radītājiem, jo izprot savu neizvietojamību un dabiskumu būt

galvenajiem, kas rūpējas par bērnu. Tāpēc ir svarīgi panākt situāciju, lai ģimenē būtu abi vecāki, kas atkarībā no dzimtes lomas pilda savus pienākumus – vīram strādājot, bet sievietei paliekot mājās ar bērnu un vienlaikus mācoties atbilstoši savām interesēm. Tomēr šāda lomu sadale eksistē tikai pirmajā drošības etapā, kamēr māte ir bērna kopšanas atvaļinājumā, jo pēc tam sievietes loma mainās, un, ja iepriekš nav vēlējusies strādāt un ģimenē pozicionēta kā cilvēks, kam nav jā rūpējas par ienākumiem, tomēr līdz ar bērna došanos bērnudārzā un pabalsta beigšanos, mātei ir nepieciešams atsākt darba gaitas. Definējot savas ģimenes drošību, jaunie vecāki nereti izmanto pretstatījumu pret citu bezbērnu vienaudžu dzīvesveidu, kas vērtēts kā ģimenei nepiemērots, un pierādīta sava atbilstība, lai radītu vēlamos dzīves apstākļus.

Kopumā drošumspēja var tikt sadalīta pa posmiem: tā var zust bērna gaidīšanas laikā, tāpat vēlāk, mainoties dzīves apstākļiem, kad jaunie vecāki sastopas ar informācijas trūkumu par bērna kopšanu, pieejamajiem pabalstiem un saņem atbalstu viens no otra, no radnieku tīkla un draugu loka. Bērna kopšanas atvaļinājuma laikā drošumspēja tiek vērtēta kā augsta, jo tiek izveidoti dzīves apstākļi, kuros ir iespēja pielāgoties pašreizējām ikdienas pārmaiņām, tiek plānota nākotne, tomēr, beidzoties bērna kopšanas atvaļinājumam vai tuvojoties tā beigām, drošumspēja dažās ģimenēs samazinās, ja tēvs nespēj finansiāli nodrošināt nukleāro ģimeni vai arī radnieku tīklam nav iespēju pildīt pašreizējos mātes pienākumus un uzņemties bērna uzraudzību.

Secināms, ka radnieku tīkls ir nozīmīga un pašu jauno vecāku nenovērtēta platforma, kuru izmanto nukleārā ģimene, jo radnieku sniegtais atbalsts ir vienmēr sasniedzams brīdī, kad jaunajai ģimenei tas ir nepieciešams. Lai gan par akceptējamu tiek uzskatīts tikai sniegtais laika resurss (uzraugot bērnu, kad jaunie vecāki ir aizņemti), informatīvais atbalsts (jauniešu vecāki kvalificējas kā nozīmīgi palīdzības sniedzēji), tomēr pastāv arī materiālā un finansiālā drošība (vecāki iegādājas bērnu preces, dod naudu jaunajiem vecākiem), ko paši jaunieši gan neatzīst, jo tādējādi tiek apšaubīta jaunās ģimenes neatkarība un spēja radīt drošus dzīves apstākļus.

Nozīmīgs kļūst draugu loks, kas dalās aktuālākajā informācijā un dod iespēju jaunajiem vecākiem piederēt pie sev līdzvērtīgo grupas. Šajā grupā tiek radīts priekšstats par to, kas ir jēgpilna dzīve, kā tā var tikt īstenota, tāpēc situācija, kad apkārt ir citi jaunie vecāki ar bērnu/bērniem līdzīgā vecumā, kļūst svarīga. Arī publiskā telpa var radīt drošību, piemēram, iedrošinot vai neatzīstot jaunās ģimenes spēju parūpēties par bērnu, atbalstot un pieņemot ikdienā jauno vecāku vajadzību, it īpaši apstākļos ārpus ierastajiem (sabiedriskajā transportā, medicīnas iestādēs, kultūras namā utt.).

Secināms, ka valsts tiek skatīta kā akceptējams finanšu resursa sniedzējs, ar kura atbalstu ģimenei būtu jābūt spējīgai sevi finansiāli nodrošināt neatkarīgi no iepriekšējiem ienākumiem, pēc kuriem aprēķināta daļa pabalstu. Taču pašreizējie pabalsti ir nenozīmīga ģimenes ienākumu daļa, kura netiek saistīta ar lielo pirkumu iegādi, lai radītu vēlamu drošību un par labiem uzskatītos dzīves apstākļus. Arī atbalsta programmas ģimenes mājokļa iegādei netiek vērtētas par drošības garantu. Redzams, ka bez valsts noteiktajām prasībām un bezmaksas pakalpojumiem citi ārsta apmeklējumi tiek uzskatīti par nepieciešamiem tikai ārkārtas situācijās un tiek pārtraukti līdz ar obligāto apmeklējumu laika beigšanos, tāpēc valsts fokusam uz bērna veselību līdz gada vecumam ir svarīga nozīme veselības uzturēšanas praksēs.

Lai gan valsts izstrādātajās ģimenes politikas pamatnostādnēs vēlamais ģimenes dzīves cikls tiek sākts ar laulību, ģimenes patstāvības radīšanu, kam seko bērnu plānošana, tomēr jaunās ģimenes pierādījušas savu spēju radīt drošību pretēji vērstajā ģimenes dzīves ciklā, kas reizēm tiek sākts ar bērna plānošanu. Bērns kļūst par impulsu, lai radītu par drošiem uzskatāmus dzīves apstākļus, un laulība ir tikai noslēdzošais posms, kas netiek vērtēta kā drošības radītājs, bet gan kā pierādījums savai drošībai un spējai būt neatkarīgiem.

Turpmākā pētniecībā būtu jāpievērš uzmanība jauniešu ģimeņu radinieku tīklam, kas veido manis raksturoto platformu, lai izprastu viņu skatījumu uz ģimeņu drošību un jauniešu ģimeņu spēju radīt vēlamus dzīves apstākļus jaunajā nukleārajā ģimenē. Šī brīža radītais radinieks ir kā labais varonis pasakā, kas vienmēr izglābs nelaimē esošos un ļaus sasniegt nukleārajai ģimenei vēlamu, nedodot savu situācijas vērtējumu. Lai vairotu datu dažādību, pētniecībā būtu nozīmīgi paplašināt pētnieku loku, kur kāds no pētniekiem arī pats būtu vecāks. Tāpat būtu lietderīgi turpināt jauno tēvu meklēšanu informantu vidū, lai iegūtu lielāku datu bagātību.

Balstoties uz secinājumiem, esmu izveidojusi ieteikumus. (1) Tā kā jaunajās valsts ģimenes politikas pamatnostādnēs laulība tiek skatīta kā pamats drošības radīšanai, balstoties uz pašu jauno vecāku vērtējumu par laulību nozīmi, vēlamais ģimenes dzīves cikls var tikt pielāgots atbilstoši pašreizējai situācijai – patstāvīga ģimene ar bērniem, kas mērķtiecīgi tiecas īstenot un saglabāt šo patstāvību un drošus dzīves apstākļus jau jaunieša vecumā. (2) Tā kā publiskā telpa arī ir nozīmīgs elements drošības radīšanā, sabiedrība būtu jāizglīto par veidiem, kā palīdzēt un atbalstīt jaunus vecākus. (3) Kā ieteikumu varu minēt iespēju attīstīt jauno vecāku pieeju uzziņas materiāliem, jo pašreizējā situācijā mājaslapas un uzziņu tālruņi tiek vērtēti kā neprecīzs resurss, un tikai draugi vai forumi sniedz vajadzīgās atbildes, kas ļauj stiprināt drošumspēju.

Pateicības

Šī darba tapšanā vēlos izteikt pateicību jauniešiem, kuri pētījuma laikā kļuva par maniem informantiem un bija gatavi veltīt laiku, lai satiktos un dalītos savā pieredzē un pārdomās. Vēlos sacīt paldies draugiem un studiju biedriem, kuri bija man līdzās visu pētījuma laiku un atbalstīja gan informantu meklēšanas procesā, gan iedvesmojot darba īstenošanai, bet jo īpaši liela pateicība manai ģimenei, kas uzklausa un morāli palīdzēja dzīvot šajā saspringtajā laikā.

Paldies darba vadītājai Aivītai Putniņai par komentāriem darba tapšanas gaitā, kas ļāvuši ne tikai tapt pētījumam, bet arī nepārtraukti augt pašai kā pētniekam, mācoties darot.

Izmantotā literatūra un avoti

- Amador, Edgar A. Can Anyone with Low Income Be Food Secure?: Mitigating Food Insecurity among Low Income Households with Children in the Tampa Bay Area. Graduate Theses and Dissertations (2014). <http://scholarcommons.usf.edu/etd/5170>
- Aminul Islam, A. K. M. *An Introduction to Cultural Anthropology*. New York: MSS Information Cooperation (1973): 36-56.
- Alkire, Sabina. *A Conceptual Framework for Human Security*. Harvard: CRISE Working paper #2, 2002.
- Bernard, H. Russel. *Research Methods in Anthropology. Qualitative and quantitative approaches*. Lanham: AltaMira Press, 2006.
- Code of Ethics. *American Anthropological Association*. 2012.
- Elliott, Jane. *Using Narrative in Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. London: SAGE Publications Ltd (2005): 1-16.
- Eriksen, Thomas Hylland. „Human Security and Social Anthropology.” Eriksen, T.H., Bal, E., Saleminck, O. (ed). *A World of Insecurity* (2002): 1-8.
- Eriksen, Thomas Hylland., Winslow, Donna. „A Broad Concept that Encourages Interdisciplinary Thinking”. *Security Dialogue*, 35 (2004): 361-362.
- Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mazas vietas – lieli jautājumi*. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2010.
- Evers, Sandra. *A Conceptual Framework for Human Security*. Oxford: CRISE (2003).
- Fukkuda-Parr, Sakiko. „New Threats to Human Security in the Era of Globalization.” *Journal of Human Development* 6 (2003): 167-179.
- Gardner, Katy, Lewis, David. *Anthropology, Development and the Post-modern Challenge*. London, Virginia: Pluto Press (1996).
- Green, Edward C. „Can Qualitative Research Produce Reliable Quantitative Findings?” *Field Methods* 13 (2001): 3-19.
- Human Development Report 1994. Pieejams: hdr.undp.org/en/content/human-development-

report-1994 Skatīts: 28.02.2015.

Mooleparambil, Salu Jacob. "Tale of a 'God dorsaken Hill'. An Anthropological analysis on the Development-Religion Nexus, in Kandhamal, Odisha, India, through the prism of Human Security." VU University Amsterdam. Faculty of Social Science, bakalaura darbs. Amsterdam, 2011.

Raubiško, Ieva. „Kas ir „labbūtība”, un kāpēc „labbūtība”? Ieskats labas dzīves izpratnē Latvijā laukos”. *Akadēmiskā Dzīve* 48 (2011/2012): 25-34.

Salemink, Oscar. „Cultural Identity as a Key Dimension of Human Security in Western Europe.” Eriksen, T.H., Bal, E., Salemink, O. (ed). *A World of Insecurity* (2006): 116-132.

Saelmnik, Oscar. „Ritual Efficacy, Spiritual Security and Human Security: Spirit Mediumship In Contemporary Vietnam.” Eriksen, T.H., Bal, E., Salemink, O. (ed). *A World of Insecurity* (2006): 262-289.

Uvin, Peter. „Human security in Burundi: The view from below (by youth).” *African SecurityReview* 16 (2007): 38-52. doi: 10.1080/10246029.2007.9627415

PIELIKUMI

Intervijas jautājumi jauniešiem-vecākiem

*Interviju jautājumi tiek pielāgoti atbilstoši jaunieša situācijai.

1. Šodiena, iepazīšanās, identitāte, pašreizējie atbalsta mehānismi

Vai vari pastāstīt par sevi?

Ar kādiem cilvēkiem jūs dzīvojat kopā?

Pastāsti par savu ikdienu! (Dienas rutīna, nedēļas rutīna.) Ar ko draudzene nodarbojas? Kā pavada dienu?

Kā tiek plānots laiks? (Aprakstīt, kā tiek diena sadalīta, kurā brīdī, kurš ir atbildīgs par bērnu? Kādi cilvēki iesaistās bērna audzināšanā? Vai viņi tiek lūgti vai paši izvēlas? Kā tiek sadalīti pienākumi? Vai ir kāds, kas neiesaistās tā, kā tu vēlētos?)

Kā jūsu ģimenē tiek pieņemti lēmumi, kā tiek plānots ģimenes budžets? Kā tiek iegūti naudas līdzekļi? (Vai strādā?) Vai saņem atbalstus? Kādus? Vai arī citi ģimenes locekļi palīdz finansiāli? Kuras ir galvenās lietas, kam tiek tērēta nauda?

Vai ir kas tāds, kam izvēlaties netērēt? Vai ir kas tāds, kam pietrūkst? Kā jūs šo trūkumu risināt?

*Darbs – vai un kā tava darbavieta atbalsta tevi, pielāgojot grafiku, slodzi? Vai un kā tev izdodas savienot darba pienākumus? (arī par pagātni jautāt)

*Izglītība – vai un kā tava mācību iestāde atbalsta tevi, pielāgojot grafiku, slodzi? Vai un kā tev izdodas savienot mācību pienākumus? (arī par pagātni jautāt)

Kādas vietas jūs apmeklējat kopā ar bērnu? Kā jūs vērtējat iespējas pavadīt brīvo laiku kopā ar/bez bērna? Vai atpūtas vietas ir pielāgotas ģimenēm ar bērniem? Vai Latvijā/jūsu apkārtnē ir pielāgotas vietas, lai atstātu bērnu, lai bērnam būtu rotaļu laukumi? Kādas iespējas jūs izmantojat? (ja ir virs gada vecuma)

Par ārstu - Kā jūs rūpējaties par savu un bērna veselību? Cik bieži apmeklējat ārstu? Kas par to parūpējas? Vai līdz ar bērna parādīšanos paši biežāk apmeklējat ārstu?

Kā jūs uzzināt informāciju, kā rūpēties par bērnu? Vai jūs esat pie kāda vērsušies pēc palīdzības ārpus ģimenes loka?

Vai kādreiz būt par vecāku ir izdevīgi? (Muzeji, transports...)

2. Pagātne, pārmaiņas

Vai vari pastāstīt, kā tu uzzināji, ka kļūsi par vecāku? (Kādas atmiņas, reakcija, kāds šodien stāstījums par šo laiku izveidojies? Privātā attieksme.)

Kādas pārmaiņas pieredzēja? Kā apkārtējie reaģēja – ģimene, draugi, skola, darbs, kopiena, sabiedrības attieksme? Kas bija visatbalstošākie? Kas sagādāja grūtības sākumā? Kādas raizes bija?

Kā mainījies vide, kurā tu uzturies? Vai mainījies draugu loks, ģimenes atbalsts, kopiena?

3. *Nāktone, riski, drošība/nedrošība, vērtējums*

Kā tu jūties, audzinot bērnu? Vai tu spēj nodrošināt visu nepieciešamo? Kā tu vērtē sevi kā vecāku?

Vai tu sevi uzskati par jauniešu? Vai tu jūti, ka vienaudžiem ir citas vērtības? Vai viegli būt jauniešu-vecākam?

Vai šajā vecumā ir piemēroti kļūt par vecāku? Kāds ir, tavuprāt, labākais laiks, lai kļūtu par vecāku? (Atbilstoši pateiktajam – kas būtu jāuzlabo, lai vairāk jauniešu kļūtu par vecākiem/kļūtu par vecākiem vēlāk?)

Kurās situācijās tu jūties droši (..) nedroši? Varbūt ir konkrēti cilvēki, ar kuriem tu vienmēr jūties labi un zini, ka viss būs kārtībā?

Kādi ir tavi nākotnes plāni? Kā tu vērtē savas iespējas tos īstenot? Ko tu vēlētos, bet apšaubi tā iespējamību? Ko citi vēlas tavā un bērna nākotnē? Vai domas saskan? Kādas ir tavas raizes par nāktoni? Ja nav, kas rada pārlicēību par plānu esamību?

Gunta, 25 gadi, bērnam 1 gads, Rīga

R: Varbūt ir kas tāds, ko gribi pateikt, bet neesmu pajautājusi?

G: Nē, es brīnos par visām tām jaunajām māmiņām. Es vēl ar meitu biju 4.mēnesī, (..) bērnu slimnīcā bija tāds atgadījums. Diez gan interesanti pozitīvs. Septiņi vakarā, ziema. Bērnu slimnīcā ienāk skuķis. Aptuveni 16-17 gadu. Ar to rokturīti, kur nes bērniņu. Visi to redzēja, apsargs, kamera, apmeklētāji.. un pēc 10 minūtēm jau iet bez un visas kameras arī to redzēja. Un pēc tam, kad ziņās izskanēja ziņa, ka *babybox* atstāts puisītis, 3 dienas vēlāk jaundzimušo nodaļā atnāk skuķis ar mammu. Un saulesbrillēs. Daktere tā nepievērsa uzmanību sākumā. Pēc tam skuķis pienāca pie māsu posteņa un nosauca precīzi i dzimšanas datumu, i laiku, kad dzimis un cik sver, un viss, un dakteris tāds (*izbrīnā*) un māte turpatās uz vietas pagriezās un šķēla skuķim pa seju. Otra zila acis bija. Māte pateica – tūliņ pat paņem bērnu atpakaļ. Pēc tam psiholoģe ar viņu runāja, viņa pat nebija vecākiem pateikusi, ka gaida bērnu. Dzemdēja mājas dzemdībās.

Veselīgs puika (*sauc parametrus*), lieliem apaļiem vaigiem, daktere teica, ka viņa pat aši uz vietas apraudājās, kad viņa pateica – es ņemšu viņu atpakaļ. Un mamma pateica – mēs viņu izaudzināsim, un man vienalga, kas ir tēvs! Tur visa nodaļa bija apraudājusies. Visām vajadzētu, kas atstājušas *babybox* savu bērnu, visām vajadzētu tādas mātes. Neskatījās, ka tur viss medicīnas personāls, pašām šoks visām dakterēm, kā šķēla, ka pat brilles aizlidoja. Bet tu padomā to īsto laimes brīdi bērnam, kad atnāk viņa īstā mamma pakaļ. Man jau tagad acīs asaras. To laimes brīdi, tu it kā neapzinies, bet tajā brīdī, kad atnāk vecā mamma un vienkārši, nepazēlojot savu roku un apkārtējo uzskatus.. tad.. es nesaprotu. Kā var atstāt. Ja tu 9 mēnešus staigā, tu jūti visas kustības, tu viņu dzemdē, izciet tās sāpes un beigu beigās viņu atstāj?? Tas nav risinājums. Labi, es saprastu, ja viņai būtu problēmas ar veselību, nu labi, dzemdē to bērniņu, lai dzīvo un atstāj audžu ģimenei.. bet, ja esi vesels skuķis un tev viss kartībā.. priekš kam! Ai, ģipa sanāca, sanāca.. nu.. ja tu zini, ka par viņu nerūpēsies..

Daktere teica, tie bērni, kas ir atstāti, viņi neraud. To, ka viņiem nav mammas, viņi neraud.. a tiem, kam ir mammas, kurus pēkšņi atstāj. Viņi sāk raudāt. Bet tiem, kam nav mammas, viņi neraud, kuri ir atstāti. Kā var atstāt tādu mazu knipucīti! Kurš uz tevi skatās un smaida. Es nezinu, es nesaprotu.. es nezinu.. tiešām..

Bija arī atstāta meitenīte, māsīca teica, cik žēl, ka man jau ir, varētu paņemt un audzināt. Es teicu – vai ne.. jā.. tā ka.. viņi ātri nokļūst ģimenē it sevišķi tie, kas tur *babybox*. Bet ko darīt tiem, kas bērnu namā. (..)

Visi saka, jāpaceļ dzimstība, bet normālas finansiālas iespējas.. Nevar tā kā Krievijā Putins pieņēma likumu, visas mātes sēž līdz 3 gadu vecumam! Jā.. līdz 3 gadu vecumam, bērns sāk normāli ēst, sāk normāli staigāt un droši var laist dārziņā! Tad priekš kam mums vajag tos bērnus.. priekš kam.. tas, ka tev pēc pusotra gada jāatgriežas darbā un nav, kam bernu atstāt.. Un jāmaksā auklītei to pašu, ko esi nopelnījis.. kāda jēga. Nesaprotu.. tiešām nesaprotu.

Jā, visi saka, berni mūsu attīstība, labklājība, nākotne. Bet, atvainojiet, iedodiet iespējas viņus izaudzināt, lai var arī palaist. Vajadzētu, lai 3 gadus var sēdēt mājās, ka tev saglabā darba vietu un to apmaksā, to sēdēšanu. Jo tas nav risinājums atstāt pusotru gadu vecu bērnu..

Jūlija, 21 gads, bērnam 7 mēneši

J: Vo, vēl viena lieta, ko es gribēju pateikt. Ir ļoti svarīgi, cik vīrietim ir gadu, to es tā sapratu. Un vai ģimenē ir materiālais nodrošinājums, jo varbūt tas šķiet kaut kā stulbi un tā, jo.. bet es to tā sapratu visas šīs dzīves laikā, tāpēc, ka, ja mums būtu kaut kādas finansiālās problēmas, katru dienu jāskaita no līdz.. nu, jāplāno neko lieku, tas būtu baigi sarežģīti, tas radītu viskautkādu strīdus, tāpēc ka bērnam vienmēr gribas visu to labāko nopirkt un tā, un tad tās naudas problēmas padarītu to dzīvi ne tik foršu, būtu stresi.

Un, otrkārt, vīrietis, kad viņš ir jaunietis, viņam ir ļoti grūti veidot ģimeni, jo.. ē.. nezinu, kā to korektāk pateikt, nu, manuprāt, vīrietis līdz 25 gadu vecumam, viņam ir vienkārši jāļauj baudīt dzīvi, un kaut kā.. nu, protams, varbūt ir arī izņēmumi, bet vīrietim daudz ilgāks ir tas periods, kad viņš gatavojas būt vecāku lomā, tāpēc es esmu priecīga, kad es satiku savu vīru, kad viņš jau bija izballējies, jau bija paspējis, nezinu, padzīvojis, visu ko redzējis, viņš jau bija sapratis, kāds viņš ir un kādu sievu viņš vēlas un kādu 100% nevēlas. Un viņš jau bija iemācījies saprast sievietes un, kā pateikt.. Nu, viņš jau varēja atšķirt, kas ir priekš viņa un kas nav priekš viņa, un respektīvi tieši tāpēc mums sanāk tā foršā ģimenes dzīve, jo viņš jau ir izgājis kaut kam cauri un viņam jau ir tā pieredze, nu, tāpēc kopā mēs saprotamies ļoti labi, ja viņam nebūtu tā pieredze, nebūtu tik labi.

R: Ko sevī ietver materiālais nodrošinājums?

J: Ir jāskata bērna dzimšana, tas jāskata kā tas posms, kad vajadzīgs visvairāk naudas. Es nepateikšu, cik precīzi tieši mēs iztērējam, bet 1000-2000 uz lietām, kas sākumā liekas, ka daudz nevajag, bet patiesībā viņas vjaag, un patiesībā vajag vairāk, un, kad piedzimst, visādas zāles un sakrājas diez gan lielās naudas summās un jāreķinās ar to, jo vecāks bērns paliek, jo vairāk viņam vajag.

Tā kā par to vienkārši nevar nedomāt un aizmirst. Nu, protams, eksistē tur visādas lietotas mantas un kaut kas var atdot, ko vairāk nelieto. Bet, ja visu pērk no nulles, tad aizņem ļoti daudz finanses. Jābūt tam gatavam.

Lai gan no otras puses, ja ir bērniņš un tā.. no viņa nevajag atteikties tikai tāpēc, ka nav tās finanses, vienkārši varbūt nav jābūt tik izlutinātiem un var paskatīties jau lietoto, jo pilns ss ir nu ar viskautkādam lietām, kas jau ir palietotas, bet kas ir pilnīgi labā stāvoklī, tā ka no otras puses arī tā. Bet, nu, jebkurā gadījumā tā finansiālā puse viņa ir svarīga.

Bakalaura darbs „Drošības radīšanas mehānismi jauniešu ģimenēs” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Ruta Beināre

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: PhD Aivita Putniņa

Recenzente: PhD Agnese Cimdiņa

Darbs iesniegts kultūras un sociālās antropoloģijas bakalaura studiju programmā 02.06.2016.

Metodiķe: Jana Ādmine

Darbs aizstāvēts bakalaura darbu komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: Māra Pinka